

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ
ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

**Інститут соціальних технологій
Кафедра соціальної роботи та педагогіки
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту**

Базиленко А. К., Іванова І. Б., Кириленко В. Г., Кондукоцова Н. В.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТАМ
ЩОДО АКТИВНОГО НАВЧАННЯ
В УМОВАХ ОНЛАЙН-ОСВІТИ**

Навчально-методичний посібник

**Київ
Університет «Україна»
2020**

УДК 37.091.3.364.78
Р36

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Університету «Україна»
(протокол № 1 від 22 жовтня 2020 р.)

Рецензенти:

Сердюк Л.З. — д.психол.н., проф., зав. лаб. психології особистості імені П.Р.Чамати Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України;

Малиношевський Р.В. — к.пед.н., ст.наук.співроб., заступник директора Інституту проблем виховання НАПН України з наукової роботи.

Авторський колектив: Базиленко А.К., Іванова І.Б.,
Кириленко В.Г., Кондукоцова Н.В.

Р36 Рекомендації студентам щодо активного навчання в умовах онлайн-освіти: навч.-метод. посіб. / Базиленко А.К., Іванова І.Б., Кириленко В.Г., Кондукоцова Н.В. — К.: Університет «Україна», 2020. — 85 с. ISBN 978-966-388-601-5

Навчально-методичний посібник являє собою рекомендації студентам щодо активного навчання в умовах онлайн-освіти. Включає в себе розділи: «Технології онлайн-освіти» «Психологічні особливості онлайн-освіти», «Навчання в інклюзивному навчальному середовищі», «Методи навчання і форми організації навчально-виховного процесу в умовах онлайн-освіти».

Посібник може бути використаний в ході організації самостійної роботи студентів, для викладання навчальних дисциплін «Загальна педагогіка», «Інформаційні технології». Призначений для студентів, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів.

УДК 37.091.3.364.78

ISBN 978-966-388-601-5

© Базиленко А.К., Іванова І.Б.,
Кириленко В.Г., Кондукоцова Н.В., 2020
© Університет «Україна», 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. ТЕХНОЛОГІЇ	
ОНЛАЙН ОСВІТИ (Кондукоцова Н.В.)	5
1.1. Стан та характеристика можливих варіантів онлайн-навчання в Україні	5
1.2. Організація технологій онлайн-освіти в Університеті «Україна»	13
РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	
ОНЛАЙН-ОСВІТИ (Базиленко А.К.)	26
2.1. Емоційний контакт та психологічна взаємодія викладачів із студентами в умовах карантинних заходів	26
2.2. Універсальний дизайн в освіті як засіб підвищення рівня якості дистанційного навчання	31
2.3. Збереження позитивного мислення, саморегуляція, мотивація, активність студентів в умовах дистанційного навчання	37
РОЗДІЛ III. НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ	
ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ (Кириленко В.Г.)	47
3.1. Психолого-педагогічна характеристика сучасного інклюзивного освітнього середовища	47
3.2. Аналіз психолого-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі	57
РОЗДІЛ IV. МЕТОДИ НАВЧАННЯ І ФОРМИ	
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	
В УМОВАХ ОНЛАЙН-ОСВІТИ (Іванова І.Б.)	62
4.1. Поняття «метод навчання» і онлайн-освіта	62
4.2. Навчальні заняття: лекція, семінар	66
4.3. Самостійна робота студентів	71
4.4. Контроль і самоконтроль у навчально-виховному процесі	77

ПЕРЕДМОВА

Порушення нормального ходу навчального процесу у закладах вищої освіти через непередбачувані події в соціальному житті суспільства у 2020 р. примушують задуматись про необхідність нового погляду на зміст і сутність активного навчання в умовах онлайн-освіти. Навчально-методичний посібник являє собою рекомендації студентам щодо активного навчання в умовах онлайн-освіти. Онлайн-освіта розглядається нами як навчання в інформаційному середовищі Інтернет з використанням різних технічних засобів (ноутбуків, мобільних телефонів, комп'ютерів тощо). Під час навчання студенти є незалежними територіально від закладу вищої освіти і отримують зворотний зв'язок із викладачами та іншими студентами в реальному часі, або не в реальному часі через різні системи управління навчанням. Позитивні риси онлайн-освіти — саморегульоване навчання (Self-regulated learning), гнучке навчання (Flexible learning), необхідність підтримання дружнього навчання (Friendly Learning Tools). В ході навчального процесу внаслідок відсутності безпосередніх контактів, зменшення обсягу академічного спілкування, студенти можуть потребувати емоційної і психологічної підтримки, особливо в умовах інклюзивного освітнього середовища. Виникає також необхідність в упорядкуванні і систематизації знань у студентів з методів навчання та організації навчально-виховного процесу в умовах онлайн-освіти.

Зміст навчально-методичного посібника складений, враховуючи досвід проведення навчальних занять в Університеті «Україна» в період вимушеного карантину. Він включає в себе розділи: «Технології онлайн-освіти» (Кондукоцова Н.В.), «Психологічні особливості онлайн-освіти» (Базиленко А.К.), «Навчання в інклюзивному навчальному середовищі» (Кириленко В.Г.), «Методи навчання і форми організації навчально-виховного процесу в умовах онлайн-освіти» (Іванова І.Б.).

Посібник може бути використаний в ході організації самостійної роботи студентів, для викладання навчальної дисципліни «Загальна педагогіка» тощо.

РОЗДІЛ І. ТЕХНОЛОГІЇ ОНЛАЙН-ОСВІТИ

Кондукоцова Н.В.

1.1. Стан та характеристика можливих варіантів онлайн-навчання в Україні.

1.2. Організація технологій онлайн-освіти в Університеті «Україна».

1.1. Стан та характеристика можливих варіантів онлайн-навчання в Україні

В умовах економічних відносин і жорсткої конкуренції на ринку праці особливе значення мають знання, навички та досвід. Фахівець ХХІ століття — це людина, яка вільно володіє сучасними інформаційними технологіями, постійно підвищує і вдосконалює свій професійний рівень. Придбання нових знань і навичок, практично корисних і застосовуваних у роботі в епоху інформаційного суспільства значно розширює можливості самореалізації і сприяє кар'єрному росту. Проте одною з головних перешкод, що виникає на шляху тих, хто бажає продовжити навчання, є брак часу. Іншою значною перешкодою є відстань. І, як показують теперішні реалії, — вимушена карантинна ізоляція людини, вимушена дистанційність соціуму.

Окрім того, незважаючи на те, що онлайн-освіта, як варіант навчання різних прошарків людства, існує вже достатній проміжок часу, нагальна потреба у її варіаціях гостро постає останнім часом, оскільки у час інтернет-технологій багато аспектів нашого життя переноситься в мережу, прискорюючи тим самим темпи розвитку інформаційного суспільства.

Україна сьогодні перебуває в тому періоді, коли застарілі технології та методики вже не працюють належним чином, а нові створюються буквально «з коліс», постійно змінюючись та намагаючись «встигнути» за трендами та попитом з боку потенційних абітурієнтів, студентів й тих хто бажає постійно удосконалювати свої знання.

За твердженнями фахівців, в Україні онлайн-освіта лише починає виникати, беручи за зразок досвід англійських платформ. Наприклад, йдеться про проект «Фоксфорд», котрий

допомагає школярам готуватися до випускних та вступних іспитів, а також платформу онлайн-навчання «Нетологія», яка займається освітою в галузі інтернет-технологій та цифрового маркетингу. Беззаперечним є той факт, що наступні 5 років тенденції зростання попиту на онлайн-освіту лише будуть посилюватись. А в перспективі, за 20–30 років нас чекає активне використання технологій доповненої реальності та інших новацій в сфері дистанційної освіти.

У цьому контексті, дистанційна освіта — це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.

Історична довідка стверджує, що витоки дистанційного навчання виникли у Європі в кінці XVIII століття, з появою регулярного і доступного поштового зв'язку, виникло «кореспондентське навчання». А як таке, дистанційне навчання скоріш за все у 1840 році, коли Ісаак Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. У 1856 році Чарльз Тюссе та Густав Лангеншейдт розпочали викладання мови заочною формою у Німеччині. Учні поштою отримували навчальні матеріали, листувалися з педагогами та здавали іспити довірений особі або підтверджували рівень здобутої освіти у вигляді наукової роботи.

Поява радіо і телебачення внесло зміни в дистанційні методи навчання. Це був значний прорив, аудиторія навчання зросла в сотні разів. Стали популярними навчальні телепередачі, які йшли, починаючи з 1950-х років. Однак у телебачення та радіо був істотний недолік — не було можливості забезпечити учня зворотнім зв'язком у реальному часі.

У 1969 році у Великій Британії було відкрито університет дистанційної освіти — Відкритий університет. Він був так названий, щоб показати його доступність за відносно невелику ціну та відсутність потреби часто відвідувати аудиторні заняття.

Наприкінці 1980-х поява персональних комп'ютерів дала новий поштовх, пов'язаний зі спрощенням та автоматизацією процесу навчання. Комп'ютерні навчальні програми з'явилися на перших комп'ютерах у формі ігор.

У XXI столітті доступність комп'ютерів та Інтернету роблять поширення дистанційного навчання ще простішим і швид-

шим. Інтернет став величезним проривом, значно більшим, ніж радіо і телебачення. З'явилася можливість спілкуватися і отримувати зворотний зв'язок від будь-якого учня, де б він не знаходився. Поширення «швидкого інтернету» дало можливість використовувати «онлайн» семінари (вебінари) для навчання.

В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання можна вважати 21 січня 2004 року, коли наказом № 40 Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти.

Одним з перших великих центрів дистанційного навчання, що поширював свої матеріали через мережу Інтернет стала Хан-Академія. Її автор Салман Хан почав викладати у вільний доступ в мережі власні відео-уроки, що створював для своєї кузени. Згодом, коли уроки отримали неабияку популярність і мільйони переглядів в мережі YouTube Хан створив окремий навчальний центр.

У 2007 році була відкрита перша в Україні державна Міжнародна українська школа, яка дає можливість учням, які проживають за межами України, здобути початкову, базову та повну середню освіту і офіційні документи державного зразка, які підтверджують освітні рівні, здобуті як дистанційно, так і екстерном.

Як вже зазначалося, можливості онлайн-освіти в Україні реалізуються загалом здебільшого через закордонні проекти та сервіси, але починаючи з минулого, 2014 року, є декілька вітчизняних розробок, завдяки яким освіта через інтернет більше не є чимось невідомим і малознайомим для українського інтернет-користувача. Розглянемо декілька з них:

Платформа Prometheus. Співзасновники проекту «Prometheus» — молоді українські науковці Іван Примаченко, аспірант КНУ імені Тараса Шевченка та Олексій Молчановський, викладач з КПІ. Центральна мета платформи — це доступність знань, незалежно від статків або місця проживання. Серед ключових ініціатив — підготовка до ЗНО та низка курсів за різними спеціальностями;

Програма It labs. Українська освітня платформа, яка запустила ряд офлайн-курсів із подальшою сертифікацією, а тепер готує запуск онлайн-навчання на основі відеоконференцій. Серед викладачів — співробітники великих ІТ-компаній України та світу;

Платформа «Телепортус». Платформа проведення онлайн-трансляцій із лекцій, конференцій та освітніх заходів. Робить доступнішим та зручнішим процес долучення до різних освітніх ініціатив;

Платформа Webpromo experts. Освітня платформа з інтернет-маркетингу. Вебінари та семінари вони проводять регулярно, а навчальні відео викладають на свій канал у YouTube;

Платформа «Яндекс.Україна». Вже не перший рік успішно працює «Школа аналізу даних» цієї компанії в Києві, а розділ Науково-технічних семінарів від «Яндекса» доступний усім бажаючим, хто цікавиться технологіями.

Зарубіжні проекти широкодоступних, публічних та відкритих дистанційних **інтернет-курсів з великомасштабною інтерактивною участю** представлені такою варіацією технологій онлайн-освіти:

Coursera — технологічна компанія, що працює в галузі освіти; заснована професорами інформатики Ендрю Нг' та Дафною Коллер зі Стенфордського університету у квітні 2012 року. Це «Найкращий стартап 2012 року» за версією сайту TechCrunch. Переможець Премії Веббі 2014 року в галузі освіти.

Coursera пропонує своїм користувачам сотні безкоштовних онлайн-курсів з різних дисциплін, у разі успішного закінчення яких користувач отримує сертифікат про проходження курсу. Coursera співпрацює з університетами з різних країн світу для викладання курсів цих навчальних закладів онлайн. Наразі пропонуються курси в наступних галузях: інженерія, гуманітарні науки, медицина, біологія, суспільні науки, математика, бізнес, інформатика та інші.

Udacity — комерційна освітня організація, заснована Себастьяном Траном, Девідом Ставенсом і Майком Соколскі, що пропонує масові відкриті онлайн-курси. Походження назви Udacity виходить з бажання компанії бути «завзятими для вас, студентів». Спочатку вона зосереджувалася на наданні курсів, подібних до університетських, а зараз більше зосереджена на професійних курсах для професіоналів.

Khan Academy — це некомерційна освітня організація, створена у 2006 році педагогом Салманом Ханом для забезпечення «високоякісної освіти для будь-кого і будь-де». Організація створює лекції у формі YouTube відео. Окрім мікролекцій, веб-сторінка організації має практичні заняття та

методичні матеріали для вчителів. Усі ресурси доступні безкоштовно для кожного в усьому світі. Проект підтримується за допомогою пожертвувань, при цьому значна частина пожертвувань припадає на Google та Фонд Білла і Мелінди Гейтс. Лекції надані англійською мовою, діє проект з перекладу лекцій на інші мови, підтримуваний волонтерами.

Udemy — приватна освітня організація, заснована Себастьяном Трунов, Девідом Ставенсом і Майклом Сокольський, з метою демократизації освіти. Компанія виникла в результаті розширення програми з інформатики Стенфордського університету. Дистанційні курси доступні безкоштовно через Інтернет, прослухати їх може будь-хто.

Duolingo — безкоштовна платформа для вивчення мови і краудсорсінгових¹ перекладів. Сервіс розроблений так, що в міру проходження уроків користувачі паралельно допомагають перекладати веб-сайти, статті та інші документи. Станом на жовтень 2019 року користувачі, які знають російську мову, можуть вивчати англійську, німецьку, французьку та іспанську мови; в процесі підготовки — шведську мову.

Alison — експертні онлайн-курси.

EdX — онлайн-курси від закладів вищої освіти.

University of the People — онлайн-університет з доступом до вищої освіти.

Future Learn — онлайн-курси, які допоможуть вчитися, розвивати професійні навички та спілкуватися з експертами.

Canvas — навчання протягом усього життя і професійний розвиток для педагогів.

Вищезазначені освітні платформи окреслюють нові тенденції до демократизації та віртуалізації освіти, а як мотиваційно-освітні платформи, можуть слугувати зразком того, як має виглядати онлайн-освіта в будь-якому куточку Землі.

Наразі, українська онлайн-освіта представлена варіаціями технологій дистанційного навчання, які рекомендовані Міністерством освіти України. Так, для забезпечення онлайн-освіти, пропонується використовувати платформи з офлайн

¹ Краудсорсинг (англ. crowdsourcing, crowd — «натовп» і sourcing — «використання ресурсів») — передача певних виробничих функцій невизначеному колу осіб (на підставі публічної оферти, без укладання трудового договору) [5].

функціоналом, цифрові та онлайн системи управління онлайн-навчанням (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація технологій управління онлайн-навчанням у закладах вищої освіти

Цифрові системи	<ul style="list-style-type: none">• Blackboard - додаток для інтерактивного навчання, створення начальних груп і обміну знаннями.• CenturyTech – платформа з інструментами для дистанційного навчання.• Edmodo – інструменти і ресурси для управління класними кімнатами і віддаленого навчання учнів та студентів.• Edraak - створення і публікація інтерактивного навчального контенту.• Google Classroom – безкоштовний веб-сервіс створений Google для навчальних закладів з метою спрощення створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом.• Moodle – навчальна платформа призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і учнів (студентів) в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища• Schoology – віртуальне середовище, яка дозволяє користувачам створювати, управляти і ділитися навчальним контентом• Seesaw – платформа для створення цифрових навчальних портфелів та навчальних ресурсів.
Онлайн системи, спеціально призначені для мобільних телефонів	<ul style="list-style-type: none">• Cell-Ed – орієнтована на учнів навчальна платформа з автономними опціями.• Eneza Education- містить навчальні матеріали адаптовані до мобільних телефонів.• Funzi – мобільна служба навчання, яка підтримує викладання і навчання для великих груп.• KaiOS – програмне забезпечення, яке надає можливості допомагає відкривати портали для навчання для мобільних телефонів.• Ustad Mobile – платформа для доступу і обміну освітнім контентом.
Платформи з офлайн функціоналом	<ul style="list-style-type: none">• Kolibri– навчальний додаток для офлайн навчання.• Rumie– інструменти і контент для навчання, що дозволяють навчатися протягом усього життя.• Ustad Mobile– доступ і обмін освітнім контентом в автономному режимі.

Джерело: складено автором на основі [6].

Як ми можемо переконатись, сьогодні, сотні навчальних платформ і онлайн-курсів знаходяться у вільному доступі. Загалом, можна розглядати розвиток двох напрямів: контент і сервіс (інструменти). Контент — це підходи до створення сценаріїв навчальних відео, візуалізацій і презентацій, складання запитань і завдань. Сервіси — це моделі створення контенту та безпосередньо технічна складова: «обгортка», у яку загортають контент для кінцевого користувача. Так, за рекомендацією МОН України, онлайн навчальний контент та інструменти для його створення представлені в такій технологічній варіації (табл. 2), що покликана забезпечити реалізацію поставлених задач дистанційного навчання.

Таблиця 2

Класифікація онлайн навчального контенту та інструменти його створення

Дистанційне навчання	
Онлайн навчальний контент	Інструменти для створення цифрового навчального контенту
1	2
<ul style="list-style-type: none"> – Byju’s — додаток для навчання з великими сховищами освітнього контенту, розробленого для різних класів і рівнів навчання. – Discovery Education — безкоштовні освітні ресурси і уроки про віруси і хвороби. – Khan Academy — безкоштовні онлайн-курси та уроки. – LabXchange — цифровий навчальний контент, що надається на онлайн-платформі, яка забезпечує освітній і дослідницький досвід. – Mindspark — адаптивна система онлайн-навчання, яка допомагає вивчати математику. 	<ul style="list-style-type: none"> Thinglink — інструменти для створення інтерактивних зображень, відео та інших мультимедійних ресурсів. – Buncee — підтримує створення і спільне використання візуального представлення навчального контенту. – EdPuzzle — програмне забезпечення для створення відео уроку. – Kaltura — інструменти для створення відео з можливостями інтеграції для різних систем управління навчанням. – Nearpod — програмне забезпечення для створення уроків з інформативною і інтерактивною оціночною діяльністю.

1	2
<ul style="list-style-type: none"> – Quizlet (link is external) — онлайн-сервіс, який дозволяє навчатися за допомогою навчальних інструментів та ігор. – YouTube — репозитарій освітніх відео та навчальних каналів. – Dingtalk — комунікаційна платформа, що дозволяє проводити відеоконференції, керувати завданнями і календарями, відстежувати відвідуваність і обмінюватись миттєвими повідомленнями. – Lark — набір інструментів для спільної роботи, включаючи чат, календар, створення контенту і хмарне сховище. – Hangouts Meet — програмне забезпечення для миттєвого обміну повідомленнями та для відеоконференцій від компанії Google. – Teams — платформа для чату, онлайн-зустрічей і спільної роботи, інтегрована з програмним забезпеченням Microsoft Office. – Skype — програма для відео та голосового зв'язку. – Zoom — хмарна платформа для відео і аудіо конференцій та вебінарів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pear Deck — полегшує розробку привабливого навчального контенту з різними функціями інтеграції. – Squigl — платформа для створення контенту, яка перетворює мову або текст в анімовані відео-ролики.

Джерело: складено автором на основі [6].

Цілком зрозуміло, що наведене вище розмаїття технологій онлайн-освіти здебільшого буде при нагоді для самонавчання. Всі наведені платформи, онлайн системи та контенти можна з легкістю знайти та опанувати у мережі Інтернет. Обрати собі необхідні вузько спеціалізовані навчальні курси і, що не менш важливо, потурбуватись про те, щоб отримати сертифікат або інше підтвердження їх проходження. І саме в цьому випадку,

справа йде про те, чи готові ви самі організувати собі систематичне та безперервне навчання, підбір супутніх навчальних курсів, провести моніторинг щодо відповідно зручного для вас контенту і чи буде у вас можливість отримати відповіді на питання, що можуть виникати у під час навчання.

Щоб мінімізувати вищезгадані незручності в онлайн-навчанні заклади вищої освіти для зручності своїх студентів обирають контент чи платформу, різнобічно використовуючи великий спектр сервісів (інструментів), що дозволяє знову ж таки мінімізувати можливе нерозуміння навчального матеріалу. Все це вже питання дистанційного навчання кожного закладу вищої освіти, про що детально, на прикладі Університету «Україна», ми поговоримо у наступному підрозділі.

1.2. Організація технологій онлайн-освіти в Університеті «Україна»

Достатньо великий проміжок часу заклади вищої освіти практикують заочну форму навчання студентів, як варіант можливості надання освітніх послуг на відстані, бажаючи врахувати варіанти сучасного ділового життя студентства. Але, як показує практика, її можливості — дуже обмежені. Дистанційне навчання за допомогою Інтернет-ресурсів дає змогу розширити їх, зробити навчання справді повноцінним та всеохоплюючим.

Тож, що ж являє собою дистанційне навчання, як сукупність варіацій технологій онлайн-освіти? **Дистанційне навчання** — сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, визначних постатей у певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (студентів, здобувачів чи слухачів). Застосовується під час підготовки як у середніх загальноосвітніх школах і ЗВО, так і в бізнес-школах.

Основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультаційний супровід у процесі дослідницької діяльності. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють сучасні інформаційні технології.

На Заході ця форма з'явилася вже досить давно і має велику популярність серед студентів через її економічні показники і навчальну ефективність. Дистанційну форму навчання ще називають «освітою протягом усього життя» через те, що більшість тих, хто навчається, — дорослі люди. Багато хто з них вже має вищу освіту, проте через необхідність підвищення кваліфікації, або розширення сфери діяльності, у багатьох виникає потреба швидко і якісно засвоїти нові знання і набути практичні навички.

Не є винятком у використанні такої оптимальної форми навчання й Університет «Україна». Багаторічний досвід використання достатньо розповсюдженої Інтернет-платформи Moodle робить навчальний процес доступним й зручним як для студентів так і для професорсько-викладацького складу Університету.

Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, вимовляється «Мудл») — це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка надає викладачам, учням та адміністраторам дуже розвинений набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного.

Moodle — це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму»² та орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та учнями, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання.

Moodle перекладена на десятки мов, в тому числі й українською. Система використовувалась у 2014 році — у 197, у 2019 р — у 229 країнах світу (понад 90 тисяч офіційно зареєстрованих сайтів, що працюють на Moodle).

² Соціальний конструктивізм — соціологічна теорія пізнання, розвинута Пітером Бергером і Томасом Лукманом. Мета соціального конструктивізму — виявлення способів, за допомогою яких індивіди і групи людей беруть участь у створенні соціальної реальності. Ця теорія розглядає шляхи створення людьми соціальних феноменів, які інституціоналізуються і перетворюються в традиції. Соціальне конструювання реальності йде постійно, це динамічний процес; реальність перевідтворюється людьми під впливом її інтерпретації і знань про неї [5].

Головним розробником системи є Martin Dougiamas (Мартін Дугіамас) з Австралії. Цей проект є відкритим, відтак в ньому бере участь велика кількість інших розробників. Moodle написана на PHP³ з використанням SQL-бази даних (MySQL, PostgreSQL чи Microsoft SQL Server). Moodle може працювати з об'єктами SCO та відповідає стандарту SCORM⁴.

Фінансування проекту відбувається загалом коштом мережі офіційних партнерів, які надають послуги встановлення, технічної підтримки, хостингу, консультування, інтеграції, доопрацювання та інші. Усі офіційні партнери сплачують членські внески та відсоток від продажу на користь Moodle Pty Ltd, якою керує Мартін Дугіамас. Більша частина найактивніших розробників ядра Moodle є співробітниками Moodle Pty Ltd. В Україні офіційним партнером Moodle є ТОВ «Техноматика».

Moodle має широкий набір функціональності, притаманний платформам електронних систем навчання, системам управління курсами (CMS), системам управління навчанням (LMS) або віртуальним навчальним середовищам (VLE). Moodle надає можливість викладачам створювати ефективні сайти для онлайн-навчання [8].

Типова функціональність Moodle представлена на рис. 1.

Студенти навчальних закладів отримують такі можливості, використовуючи Moodle середовище:

³ PHP (англ. PHP: Hypertext Preprocessor — PHP: гіпертекстовий препроцесор), попередня назва: Personal Home Page Tools — скриптова мова програмування, була створена для генерації HTML-сторінок на стороні веб-сервера. PHP є однією з найпоширеніших мов, що використовуються у сфері веб-розробок (разом із Java, .NET, Perl, Python, Ruby). PHP підтримується переважною більшістю хостинг-провайдерів. PHP — проект відкритого програмного забезпечення [5].

⁴ Sharable Content Object Reference Model (SCORM) — набір стандартів та специфікацій, розроблений для систем дистанційного навчання. Цей стандарт містить вимоги до організації навчального матеріалу та всієї системи дистанційного навчання. SCORM дозволяє забезпечити сумісність компонентів та можливість їх багаторазового використання: навчальний матеріал представлений окремими невеликими блоками, котрі можуть включатись у різні навчальні курси та використовуватись системою дистанційного навчання незалежно від того, ким, де та за допомогою яких засобів вони були створені. SCORM заснований на стандарті XML [5].

- доступність навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) та засоби для спілкування і тестування «24 на 7»;
- наявність засобів для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар);
- можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу студентом;
- можливість перегляду результатів проходження тесту;
- спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат;
- завантаження файлів з виконаними завданнями;
- використання нагадувань про події у курсі.

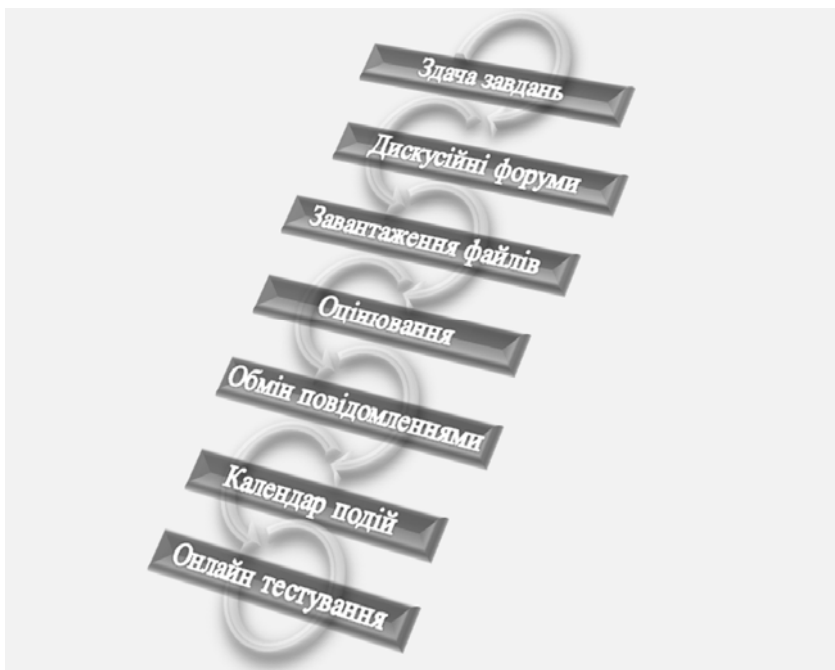

Рис. 1. Функціональність платформи Moodle

Слід зазначити, що основними умовами реалізації якісного дистанційного навчання на платформі Moodle є організаційна сторона здійснення дистанційної освіти, яка полягає у тісній взаємодії трьох основних груп:

- адміністратори (менеджери Інститутів) платформи Moodle Університету «Україна»;
- викладачі (професорсько-викладацький склад) Інститутів Університету «Україна»;
- студенти Університету «Україна».

Так, для студентів необхідним є виконання таких умов:

- самореєстрація на платформі Moodle (Додаток 1);
- активне опанування електронних навчальних курсів відповідно до вимог викладача;
- своєчасне складання оціночного контролю знань.

Самореєстрація студента також включає в себе самозарахування до так званого Службового курсу, який створюється за назвою, що ідентична назві академічної групи студента. Самозарахування на Службовий курс забезпечує студенту автоматичне зарахування на всі навчальні курси, які він має опанувати і скласти у відповідному семестрі за розкладом. Більш того, це також стосується не тільки дисциплін Інституту, за спеціальністю якою навчається студент, а й дисциплін циклу загальної підготовки, які викладаються в інших Інститутах Університету.

Слід зазначити, що адміністраторами та менеджерами платформи Moodle Університету «Україна» постійно ведеться робота по модернізації та удосконаленню використання можливостей контенту Moodle, щоб уніфікувати та спростити освітній процес шляхом дистанційного навчання. Єдина проблема на цьому шляху виникає щодо своєчасного сповіщення студентів про нові зміни у технологіях онлайн-навчання. Але і це питання вдається вирішувати. Так, на прикладі Інституту економіки та менеджменту був створений додатковий курс «Дошка оголошень», де розміщується вся поточна інформація необхідна для студента. По суті, даний додатковий курс є аналогом дошки оголошень, яка фізично присутня, як стендова інформація, у приміщеннях кожного Інституту Університету. Ключова різниця полягає в тому, що як тільки студент заходить у свій Профіль, він одразу бачить, шляхом отриманих сповіщень, чи є нові повідомлення на Дошці оголошень. Про що не можна сказати про реальну (фізично існуючу) дошку оголошень (тобто не підійшов до дошки оголошень — не побачив нову інформацію). Все, що необхідно від студента в даному випадку і у дистанційному навчанні взагалі — це систематична присутність на платформі Moodle.

Реалізація дистанційного процесу навчання в Університеті «Україна», як варіанту технології отримання онлайн-освіти, здійснюється за допомогою розроблених професорсько-викладацьким складом електронних навчальних курсів (ЕНК), які являють собою цілісну систему, що складається з різних інформаційних, навчальних, практичних та контрольних матеріалів (ресурсів) й інтерактивних елементів, що має активно опрацьовуватися студентами, та забезпечує управління навчальним процесом за допомогою комп'ютерних технологій (рис. 2).

Рис. 2. Блокова структура ЕНК

Послідовна характеристика алгоритму реалізації дистанційного навчання в Університеті «Україна» представлена на рис. 3.

Рис. 3. Алгоритм дистанційного навчання Університету «Україна»

Відповідно до представленого алгоритму дистанційного навчання, обрані елементи ЕНК дають можливість викладачу інформувати, навчати та контролювати студента, в свою чергу як студент має можливість бути проінформованим, навченим та проконтрольованим. А чітка послідовність запровадження елементів ЕНК у схемі дистанційного навчання забезпечує ідентичність аудиторного навчання, що спрощує момент адаптації студента до такого навчання.

Іншими словами, у «Форумі» викладач інформує своїх студентів про складові ЕНК, особливості та методи опанування дисципліни, роз'яснює основні моменти перебігу навчання та контролю — знаходиться в постійному зворотному зв'язку зі студентом протягом всього періоду опанування дисципліни. Навчальний матеріал (лекції, презентації, підручники) — забезпечують основний навчальний дистанційний процес; елемент ЕНК «Завдання» може включати в себе розрахункові вправи, розв'язання кейсових ситуаційних завдань, написання Резюме і т.п. (практика) на основі опанування Навчального матеріалу (теорія); «Тести» забезпечують неупереджений контроль знань студента.

Не менш важливим є те, що три з чотирьох елементів ЕНК є оціночними, при чому дають оцінку різного характеру підго-

товки студента: «Форум» оцінює студента як особистість (відповідальність, пунктуальність, допитливість і т.п.), «Завдання» — поточне опанування навчальним матеріалом, «Тести» — загальний рівень засвоєння дисципліни.

Виходячи з того, що дистанційний процес умовно поділяється на чотири постійно повторюваних процеси (рис. 3 «Алгоритм дистанційного навчання Університету «Україна»»), розглянемо кожен процес окремо.

1. Форум.

Форум — це саме той елемент ЕНК, з якого починається активне дистанційне навчання зі студентами. Функціональність Форуму дозволяє створювати інформаційно-діалогові повідомлення як для всіх користувачів дисципліни (ЕНК), так і для окремих груп. Подана інформація у Форумі надходить до всіх зарахованих користувачів курсу і, у разі повноти заповнення профілю користувача (e-mail адреса), ще й сповіщенням на поштову скриньку про те, що студент має інформацію/завдання від викладача на платформі Moodle.

Узагальнимо коло питань, які дає змогу вирішити Форум:

- дистанційне знайомство зі студентами (коротка інформація викладача про себе, свої наукові сфери інтересів і т.п.); на цьому етапі викладач може попросити студентів надати йому у відповідь коротку інформацію про себе, винагородивши за це студента бальною оцінкою;

- описати курс або запропонувати студенту ознайомитись із Анотацією курсу, якщо вона створена як елемент ЕНК;

- викласти вимоги щодо опанування курсу та часові рамки, графік проходження курсу або запропонувати студенту ознайомитись із Робочою навчальною програмою курсу, якщо вона викладена на сторінці курсу як елемент ЕНК;

- інформувати студентів/окремі групи про початок опрацювання лекційного матеріалу, зазначивши конкретні Лекції Модулю;

- турбуватись про перебіг опрацювання студентами лекційного матеріалу і отримувати зворотні відповіді/запитання;

- інформувати студентів/окремі групи про необхідність розпочати виконання Завдань;

- інформувати студентів/окремі групи про необхідність розпочати виконання Тестового контролю;

- та інше.

Оскільки викладання дисциплін завжди наділено творчим, особистим підходом викладача, то, безумовно, вищезазначений перелік питань, які дає змогу вирішити Форум, є далеко неповним. Більш того, перелік може бути скороченим у ряді пунктів, оскільки, наприклад, викладач раніше мав нагоду особистого знайомства з аудиторією/групою і тоді не виникає потреби у знайомстві дистанційно. Однак, доцільним було б повторне зазначення своєї контактної інформації для запобігання та своєчасного вирішення позаштатних ситуацій.

II. Навчальний матеріал.

Безумовно, головна можливість дистанційного навчання полягає у наданні студентству вичерпних знань з дисциплін. Реалізація даного процесу можлива за допомогою Навчального матеріалу, ретельно підбраного і творчо опрацьованого професорсько-викладацьким складом Університету «Україна».

Навчальний матеріал дистанційного навчання на платформі Moodle представлений файлами Лекцій, які розміщуються у структурних Модулях.

Як вже зазначалось раніше, за допомогою Форуму викладач супроводжує опанування того чи іншого варіанту Навчального матеріалу, зазначаючи черговість розгляду тієї чи іншої теми; визначаючи необхідність використання для певної теми презентаційного матеріалу; наголошуючи на розгляді додаткової інформації, що наведена в підручниках.

III. Завдання.

Подібно аудиторним практичним заняттям, Завдання, у варіанті дистанційного навчання, слугують вагомим критерієм визначення та оцінювання поточних знань студентів, нарешті, якості і зрозумілості поданого викладачем навчального матеріалу.

Можлива безліч варіантів та кількість застосування Завдань у процесі дистанційного навчання:

- розміщувати Завдання після кожного лекційного файлу;
- розміщувати Завдання після кожного структурного Модулю;
- розміщувати об'єднане Завдання для курсу у структурі Загальне.

Діяльність «Завдання» дозволяє дати студентам завдання, результатом виконання якого може бути створений студентом: файл, зображення, текст тощо, які викладач перевіряє, оцінює та може прокоментувати.

Створене викладачем Завдання, так як і по принципу роботи з «Форум», надходить автоматично всім зарахованим користувачам курсу, сповіщаючи студента про те, що в нього є завдання для виконання з певним часовим обмеженням, якщо викладач таке налаштував у параметрах при створенні Завдання. В свою чергу у викладача, в «Резюме оцінювання» до Завдання, з'явиться сповіщення про те, що вимагають оцінки надіслані студентами відповіді.

IV. Тести.

Заключним елементом контролю або також проміжним контролем знань студентів є тестові завдання. Дистанційне навчання за допомогою платформи Moodle пропонує безліч варіантів типу представлення тестових питань та завдань (множинний/одинарний вибір, вірно/невірно, на відповідність тощо). Окрім того, викладач має можливість обрати варіацію кількості тестових питань чи завдань, кількості спроб, встановити часове обмеження проходження тестів та параметри оцінювання.

Тест, так само як і Завдання, може бути налаштований у часових рамках його проходження, в такому випадку, у студента також з'явиться сповіщення, що йому необхідно пройти тестування до певної дати, після якої проходження тесту буде неможливим.

По закінченню дистанційного навчання кожного окремого курсу у викладача є можливість сформувати Журнал оцінок по кожному студенту/групі. Це стає можливим завдяки тому, що система автоматично заносить у журнал бали, які були налаштовані викладачем в Параметрах оцінювання для кожного елемента ЕНК і отримані студентом протягом опанування курсу.

Наразі незайвим буде узагальнити основні переваги використання ЕНК у дистанційному навчанні:

- гнучкість — можливість викладення матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей студентів;
- актуальність — можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;
- зручність — можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;
- модульність — розбиття матеріалу на окремі функціонально завершені теми, які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом;

– економічна ефективність — метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мультидоступу до них;

– можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю студентів;

– інтерактивність — активне спілкування між студентами групи і викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;

– більші можливості контролю якості навчання, які передбачають проведення дискусій, чатів, використання самоконтролю, тестування, відсутність психологічних бар'єрів.

Платформа Moodle пропонує великий спектр можливостей та повноцінну підтримку реалізації дистанційного навчання, що здатне забезпечити унікальність кожного ЕНК заради потреб сучасного студентства.

Наразі існує безліч можливостей опанування цього інструментального середовища (Moodle) так, якщо пройти за посиланням <http://vo.uu.edu.ua> (платформа Moodle Університету «Україна»), на головній сторінці можна отримати Інструкції та безліч корисних посилань щодо деталізації його використання.

Список використаних джерел

1. Лозовицький Д. Про стан онлайн-освіти в Україні. 2019. URL: <http://aphd.ua/pro-stan-onlain-osvity-v-ukrani/> (дата звернення: 22.08.2020).

2. Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. Дистанційна освіта. 2019. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro> (дата звернення: 22.08.2020).

3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Закон України від 25 квітня 2013 р. № 466 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 23.08.2020).

4. Міжнародна українська школа. *Офіційний сайт*. URL: <https://web.archive.org/web/20171210044916/http://ukrint-school.org.ua/main.html> (дата звернення: 23.08.2020).

5. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 19.08.2020).

6. Радейко Р. Платформи та інструменти для навчання онлайн. 2020. URL: <http://aphd.ua/platformy-ta-instrumenty-dlia-navchannia-onlain/> (дата звернення: 25.08.2020).

7. Ресурс української спільноти користувачів Moodle. URL: <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8174> (дата звернення: 20.08.2020).

8. Осадча К.П., Осадчий В.В. Організаційні проблеми впровадження Moodle 2.4 у навчальний процес вищого педагогічного навчального закладу : веб-сайт. URL: <http://2013.moodle.moot.in.ua/course/view.php?id=24&lang=ru> (дата звернення: 23.08.2020).

Додаток 1

Здійснення самореєстрації на платформу Moodle

Самореєстрація на платформу Moodle здійснюється шляхом переходу за посиланням <http://vo.uu.edu.ua> (платформа Moodle Університету «Україна») та натискання активної функції «Вхід» на головній сторінці (у правому верхньому куті) (рис. Д.1).

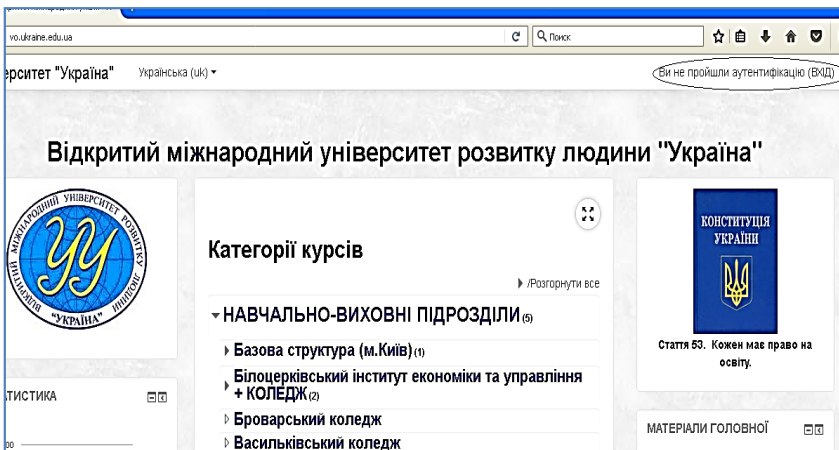

Рис. Д.1. Перший крок у реєстрації на платформу Moodle

Після натискання функції «Вхід» з'явиться вікно, де необхідно буде заповнити порожні «Логін або ел.пошта» та «Пароль» (рис. Д.2).

Рис. Д.2. Другий крок у реєстрації на платформу Moodle

Наступним і останнім кроком буде заповнення всіх необхідних параметрів власного профілю з подальшим збереженням даних (рис. Д.3).

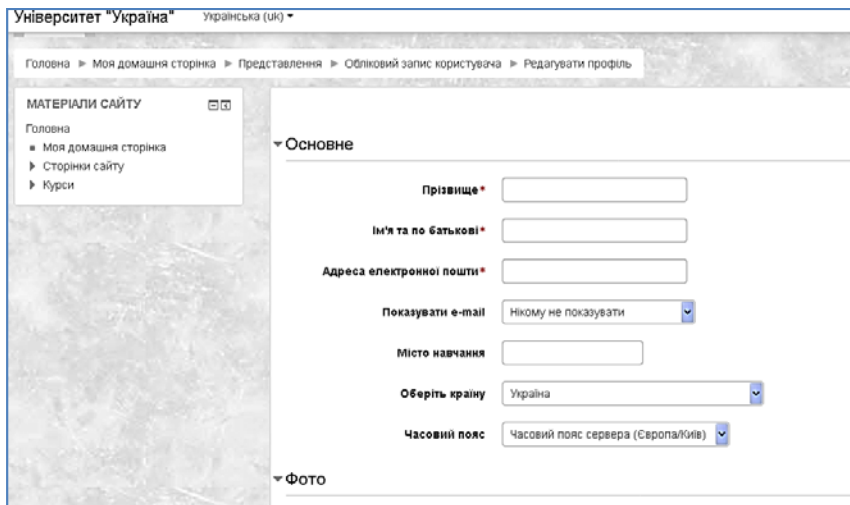

Рис. Д.3. Третій крок у реєстрації на платформу Moodle

РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-ОСВІТИ

Базиленко А.К.

2.1. Емоційний контакт та психологічна взаємодія викладачів із студентами в умовах карантинних заходів.

2.2. Універсальний дизайн в освіті як засіб підвищення рівня якості дистанційного навчання.

2.3. Збереження позитивного мислення, саморегуляція, мотивація, активність студентів в умовах дистанційного навчання.

2.1. Емоційний контакт та психологічна взаємодія викладачів із студентами в умовах карантинних заходів

Онлайн-освіта є викликом для будь-якого освітнього середовища, а особливо, для інклюзивного. В межах офлайн-навчання викладачі за багато років виробили свою педагогічну тактику, обрали методи для врахування в освітньому процесі індивідуальних особливостей студентів з особливими освітніми потребами. Онлайн-середовище вимагає також й врахування особливостей кожного студента щодо комунікативного, емоційного, психологічного стану та сприйняття матеріалу через онлайн-технології. Здавалося б, у чому проблема?

На початку карантину побутувала думка, що студентам, навпаки, легше та приємніше навчатись «з дому», поєднувати навчання із своїми повсякденними справами, обирати зручний час для виконання завдання самостійно... Та ні! На практиці, виявилось, що це зовсім не так! Виявилось, що студентам бракує: «живого» спілкування з однолітками та викладачами, емоційного контакту, зворотнього зв'язку, можливості показати себе повною мірою, отримати зовнішню оцінку групи та викладача тощо.

Врешті, через півроку «карантинного режиму», який у нашому ЗВО забезпечувався технологіями онлайн-навчання, викладачі почули колективну позицію студентів: «ми хочемо вчитися в університеті», «дозвольте нам ходити на пари, поки не червона зона». У зв'язку з цим, в той час коли практично усі ЗВО продовжили працювати онлайн, ми, допоки це можливо, працюємо у змішаному очно-дистанційному режимі: офлайн

для здорових студентів і паралельно онлайн, для студентів, які мають ознаки респіраторних захворювань або ж знаходяться у групі ризику захворювання на Covid 19. Звісно, такий режим вимагає від викладачів значних зусиль та підвищеної самоорганізації у ході проведення занять.

Загальновідомо, що емоції та навчання тісно взаємопов'язані, а також, що карантин та його наслідки впливають на індивідуальне та колективне благополуччя та психічне здоров'я.

Навчання у Інтернет-середовищі характеризується зниженням авторитарності викладача, підвищенням самостійності студентів, їх відповідальності за власне навчання, розширення меж навчання тощо. По суті така система від студента вимагає підвищення рівня його суб'єктності (збільшення власної ролі у житті, прийнятті рішень, виконанні завдань). Побутує думка, що дистанційне навчання дозволяє економити час. За нашими спостереженнями, часу на освітній процес потрібно більше (як для студента, так і для викладача). Щодо студента це пов'язано із тим, що часто важко зосередитись поза навчальним середовищем, не відволікатися та мотивувати себе на почергове виконання навчальних завдань та засвоєння матеріалу. Щодо викладачів, ця проблема полягає у тому, що зазвичай в межах дистанційного навчання викладач збільшує вимоги та обсяг завдань на самостійне опрацювання, тестів, контрольних робіт тощо. Всі ці види завдань вимагають значного часу на розробку та розміщення на платформі онлайн-підтримки, а також потребують суттєвих ресурсів на неформальну перевірку та надання зворотнього зв'язку студенту.

Якщо протягом очного навчання кожна навчальна пара тривала 80 хвилин і один раз на тиждень потрібно було виконувати, всередньому, 1 завдання з кожного предмету, *то зараз доводиться розбирати кожен предмет вдома по кілька годин, багато завдань перейшли у розділи завдань для самостійної та індивідуальної роботи студента. Якщо під час очного навчання викладач тримав увагу студентів, зосереджував її на ключових моментах лекції, то зараз студентам необхідно самостійно шукати навчальну інформацію у літературних джерелах, не маючи при цьому ніякого стимулювання.*

Особливого значення набуває академічна доброчесність. Це питання постає особливо гостро, оскільки викладачі отримують можливість переглядати всі роботи одночасно і легко розпізнають запозичені, списані, скопійовані тексти.

Онлайн-освітнє середовище вимагає залучення усіх сфер особистості студента (суб'єкта навчання): пізнавальної, ціннісної, мотиваційної, емоційної, вольової, діяльнісної, рефлексивної.

Корисні поради студентам

Дбайте про свій емоційний та психологічний стан. Завжди ставте собі запитання та шукайте відповіді на них:

- Що вас засмучує, дратує чи втомлює в онлайн-навчанні?*
- Що допомагає, заспокоює чи надихає?*
- Чи розумієте Ви для чого вивчаєте цю дисципліну чи матеріал?*
- Чи здається Вам, що вся група розуміє матеріал, а лише Ви — ні.*

Роль емоційного фактору у процесі навчання дуже вагома. Дослідження специфічних емоцій, викликаних навчальною діяльністю свідчать про те, що у ході навчання емоції видозмінюються по чергово: від здивування, до допитливості, до цікавості, і, в решті, до захоплення. Проте не завжди студенти відчують бажані емоції від навчання. Емоції можуть бути деструктивними — дезактивуючими, дезорганізуючими поведінку, послаблюючими навчальну мотивацію. Вони можуть спричинювати депресію, конфлікти і тривожність. З метою досягнення навчальних успіхів студентом, викладач повинен зосереджувати увагу на тонізуючому впливі позитивних (конструктивних) емоцій, які є причинами діяльності і творчості. Позитивні емоції посилюють навчальну мотивацію, мобілізують, стабілізують, регулюють групову диференціацію.

Створення позитивних емоцій сприяє пошуку інформації, яка підтримує стан задоволення від навчання і, навпаки, негативні емоції викликають дії, що спрямовані проти навчання та зменшують його продуктивність. Навіть невеличкий успіх у навчанні захоплює, породжує почуття впевненості в досягненні мети. Але і негативні емоції за певних обставин можуть викликати прагнення подолання перешкод у навчанні. Викладач допомагає керувати емоціями в процесі навчання студента, а також повинен власним прикладом демонструвати позитивні емоції та настрої.

Часто у студентів в процесі навчання переважають негативні емоції та емоційна напруженість. Це може бути пов'язане з не-

вмінням та/чи небажанням викладачів організувати довірчі взаємовідносини зі студентами, засновані на: співпраці, демократії, вільному висловлюванні студентами своєї точки зору, праві помилятися. Також сприяють створенню несприятливого емоційного клімату у навчальному середовищі та зниженню загальної навчальної успішності, такі недоліки в діяльності викладачів: стримування почуттів, неухважність до емоційного стану студентів, невміння володіти своїми емоціями. Така навчальна ситуація стимулює виникнення несприятливого емоційного клімату і гальмує набуття студентами необхідного емоційного досвіду.

У ході навчального процесу дуже важлива роль відводиться міжособистісній взаємодії людей, яка передбачає взаємовпливи та взаємозміни. Серед них особливе місце відводиться таким формам взаємодії: спілкуванню і спільній діяльності. У цьому контексті формат онлайн-навчання вимагає підвищеної уваги викладача до організації позитивного емоційно-насиченого спілкування та спільних дій учасників освітнього процесу.

Психологічна взаємодія викладачів із студентами характеризується складною структурою, яку необхідно враховувати в контексті забезпечення онлайн-навчання. До компонентів такої взаємодії відносяться: 1) *мотиваційний* (потреба та інтерес до відносин); 2) *когнітивний* (сприйняття й оцінка інших; уявлення про оптимальні взаємини); 3) *рефлексивний* (рефлексія стосунків і усвідомлення труднощів); 4) *емоційний* (задоволеність стосунками, які склалися; взаємне оцінювання партнерів; відчуття психологічної захищеності, комфортності або напруженості, тривожності; труднощі у сприйнятті себе в процесі самоосвіти); 5) *поведінковий* (тип взаємовідносин і стиль педагогічного спілкування; спосіб поведінки в конфліктній ситуації; засоби корекції взаємовідносин і взаємовпливу).

Корисні поради студентам

Як зменшити психологічне та емоційне напруження під час онлайн-навчання?

– якщо маєте сумніви щодо отримання викладачем Вашої роботи, знайдіть «запасний» канал комунікації з викладачем;

– викладачі — теж люди! Якщо викладач не одразу бачить і оцінює роботу, іноді варто просто зачекати;

– знайдіть у Вашому оточенні людину, яка буде тьютором (це може бути куратор, методист, викладач, староста чи одногрупник, який краще орієнтується в онлайн-завданнях та вимогах до навчання);

– попросіть викладача відповідати на Ваші запитання у чаті, або ж вголос на онлайн-заняттях, це допоможе Вам зрозуміти запитуване, та зробить Ваші відносини з викладачем ближчими, більш довірчими;

– знайдіть домашній варіант активізації мозку замість звичного ранкового розпорядку (зробіть зарядку, подихайте свіжим повітрям, прийміть контрастний душ, переодягніться з домашнього одягу).

Безперечно необхідність навчатися в онлайн-форматі викликає багато адаптаційних труднощів у різних сферах повсякденного буття. У багатьох студентів з необхідністю переходу на дистанційне навчання виявився неякісний доступ до цифрових ресурсів, що нелегко було виправляти в авральному порядку під час карантину.

Студентів і викладачів відволікає домашній побут (догляд за дітьми, домашні тварини, стан здоров'я тощо). Частина скаргилася на те, що домашня обстановка сама по собі не сприяє освітньому процесу, заважає концентрації на навчанні. Адже поруч холодильник, домашні улюбленці, ліжка, іграшки і серед усього цього студент, який хоче гратися в комп'ютерні ігри, спілкуватись з друзями в мережах, дивитися на YouTube блогерські сюжети. Бо навчання в університеті, на підсвідомому рівні — це робота, а дім — відпочинок. Те, що не потрібно нікуди йти, розслабляє. Перебороти лінь студентам дуже важко.

Онлайн-навчання спричинює значні обмеження у соціальному житті — у спілкуванні з однолітками, прогулянках, залицяннях, — які спричинюють проблеми у сфері ідентифікації себе з групою та проблеми визнання.

Обмеження у соціальній сфері можуть призвести до сильного стресу і значно погіршити ефективність навчальної діяльності, іноді це навіть змушує студента припинити навчання. До способів зменшення емоційної напруги від соціальної ізоляції ми відносимо: неформальні вправи, групові ігри, обговорення у малих групах, парна взаємодія, дискусії на суперечливі теми. Корисним є спільне обговорення

студентів із викладачами викликів та проблем дистанційного навчання. Це дозволяє студентам відчувати, що вони не самотні у своїх проблемах пов'язаних з дистанційним навчанням, та допомагає вирішити проблемні питання через взаємодопомогу, через залучення один одного у навчальний процес.

Також до вагомих проблем дистанційного навчання відносно опосередковане спілкування, яке певною мірою «зтирає» етичні норми спілкування. Через знеособленість спілкування, зростає його конфліктність. Непоодинокими є випадки, коли бар'єри у спілкуванні переростають у бар'єри відносин, коли несприймаючи викладача особисто, студент не сприймає і дисципліну, яку він викладає.

Таким чином, для досягнення психологічного комфорту та максимальної ефективності освітнього процесу, що проводиться в онлайн-форматі, необхідно підтримувати стійке емоційне та психологічне становище всіх його учасників вищезазначеними методами та з активною участю у цьому процесі кожного з них. *Дистанційне навчання допомагає в двох основних напрямках — самоорганізації та знаходженні мотивації для навчання.*

2.2. Універсальний дизайн в освіті як засіб підвищення рівня якості дистанційного навчання

В умовах дистанційного навчання, особливо важливим постає Універсальний Дизайн матеріалів навчання. В основі цього підходу знаходиться студент, з його здібностями, навичками, потребами та інтересами. Модель Універсального Дизайну в Освіті / UDL Центру Прикладної Спеціальної Технології (Centre for Applied Special Technology — CAST), заснована дослідниками: Rose, Gravel, and Gordon у 2014 році.

Завданням Універсального Дизайну в Освіті є створення цілей, завдань, навчальних матеріалів, тестів тощо, відповідно до індивідуальних потреб та навчальних стилів студента.

До основних принципів Універсального дизайну в освіті відносять:

1. Зацікавлення (афективна складова, яка формується через роз'яснення студентам мети вивчення конкретної дисципліни чи матеріалу, мотивування до навчання, стимулювання інтересу. Саме зацікавленість студента і зв'язок даного навчального

контексту із баченням мабутньої професійної діяльності формує цілеспрямованість, вмотивованість та наполегливість студентів у навчанні).

Дотримання цього принципу викладачем дозволяє студентам:

- зрозуміти, що однолітки можуть по-різному сприймати матеріал, і, відповідно, з повагою ставитись до індивідуального підбору методів навчання викладачем для різних студентів;
- домовлятись із викладачем про різні способи та механізми зворотнього зв'язку;
- зрозуміти мету кожного виду навчальної діяльності;
- тестувати знання на практиці;
- обирати форми та види навчальних завдань індивідуально.

Окремо необхідно акцентувати увагу на вимозі *доступності контенту навчального курсу для людей з інвалідністю*. Цей аспект представлений у Рекомендаціях з Доступності Веб-Контенту Консорціуму Всесвітньої павутини (World Wide Web Consortium, W3C). Потрібно враховувати, що серед користувачів дистанційних курсів, певний і досить високий відсоток складають люди з інвалідністю. Отже, в ході створення курсів необхідно враховувати, наприклад, правила написання посилань, для їх коректного читання електронними дикторами. Необхідно враховувати розмір шрифту і можливості його читання людьми з порушеннями зору. При побудові матеріалу враховувати особливості людей, які можуть користуватись тільки клавіатурою тощо.

2. Презентація (складова розпізнавання, яка формується через надання можливості студентам презентації інформації різними способами та формування розуміння, що саме потрібно вивчати).

Дотримання цього принципу викладачем дозволяє студентам:

- розуміти логіку викладу навчального матеріалу на онлайн-платформі, послідовність навчальних завдань та вимоги до них.

3. Дія і втілення (стратегічна складова, яка формується через розуміння методів навчання та розвиток у студентів вміння демонструвати свої знання різними способами. Це робить студентів цілеспрямованими та розвиває їх стратегічне мислення).

Дотримання цього принципу викладачем дозволяє студентам:

- отримувати доступ до всіх видів навчальних активностей (без спеціальних паролей) за умови дотримання встановлених термінів виконання;
- проявляти творчість у навчанні, шляхом виконання завдань найбільш цікавим для студента способом;
- поетапно заглиблюватись у навчальну дисципліну, долаючи завдання різних рівнів складності.

Три принципи Універсального дизайну в освіті

Перший принцип Універсального дизайну в освіті допомагає студентам:

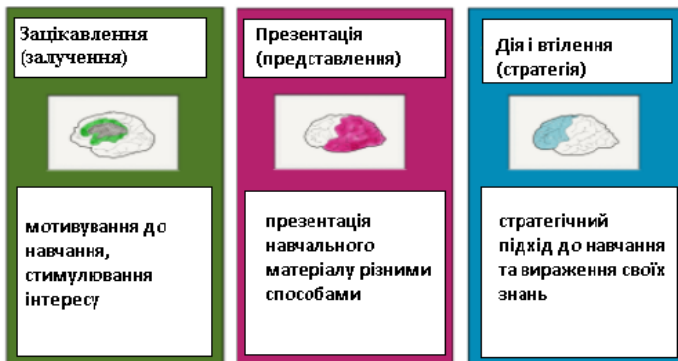
- ідентифікувати себе із обраним професійним шляхом, із своєю групою;
- формувати соціальні зв'язки та дружні відносини;
- отримувати зовнішню оцінку;
- відчувати впевненість та безпеку в онлайн-навчанні;
- розуміти рівень відповідності навчальної діяльності власним навчальним цілям;
- відчувати свободу вибору в ході виконання завдань;
- підвищувати особистісну мотивацію до навчання.

Другий принцип Універсального дизайну в освіті допомагає студентам:

- зменшувати напруження у процесі пошуку навчального матеріалу та таке, що пов'язане із нерозумінням послідовності навчальних завдань.

Третій принцип Універсального дизайну в освіті допомагає студентам:

- підтримувати увагу та концентрацію;

- успішно демонструвати свої знання і інтереси;
- бути уважним до навчальних матеріалів і засобів;
- самостійно обирати рівень складності завдань;
- іноді перевищувати очікування викладачів, виходити за межі курсу, поєднувати знання з різних сфер для вирішення навчальних завдань.

Універсальний дизайн в освіті визнає, що кожен учень унікальний і обробляє інформацію по-різному. Універсальний дизайн в освіті забезпечує основу для створення та реалізації курсів, у нашому випадку онлайн, із гнучкими цілями, методами, матеріалами та оцінками, які підтримують навчання всіх студентів.

Ми виокремлюємо певні фактори, які є звичними у побудові онлайн-курсів для студентів, та які, відповідно, спрощують розуміння та засвоєння інформації у форматі онлайн для усіх учасників освітнього процесу, роблять курс «універсальним», це:

- розміщення теоретичного матеріалу (лекцій, кейсів та дискусійних обговорень) на початку онлайн-курсу;

- використання оптимальної кількості видів навчальних завдань (до 5 видів) у межах одного курсу, для уникнення перевантаження;

- зростання рівня складності навчальних завдань у процесі заглиблення у курс дисципліни, зміна видів навчальної діяльності;

- застосування оптимальної кількості інтерактивних елементів для активізації студентів (максимум 1–2 на змістовий модуль);

- логічне відокремлення обов'язкового та додаткового для вивчення матеріалу у курсі, що дає можливість студенту будувати власну траєкторію навчання та заглиблення у матеріал;

- застосування у курсі оптимальної кількості завдань для самостійної роботи, індивідуальних завдань (згідно з робочою програмою дисципліни, зазвичай 1–2 задачі, для заглиблення у матеріал);

- застосування засобів зворотнього зв'язку, зокрема й інтерактивних (аналіз характерних рішень і помилок в ході вивчення дисципліни, засоби контролю й самоконтролю, анкети оцінювання якості навчального курсу та якості роботи викладача на даному курсі тощо).

У процесі організації ефективної системи онлайн-навчання особливу увагу слід приділяти *особливостям оформлення, ди-*

займу курсу та матеріалу. Так, від студентів, що навчаються на гарно оформлених онлайн-курсах, ми можемо чути висловлювання «доступний курс», «класно подана інформація», «все просто і зрозуміло», «дуже цікаво». Отже, зовні гарно оформлений курс, стимулює активізацію пізнавальної активності, навчальну мотивацію, позитивні емоції, полегшує та підвищує ефективність засвоєння матеріалу. До таких засобів оформлення курсів відносимо: структурування матеріалу; врахування основних положень психології кольору; типографіку (мистецтво оформлення друкованого тексту); інфографіку (мистецтво візуалізації ідей та матеріалів); врахування галузевих особливостей тощо.

Студентам в онлайн-курсах важко сприймати великі монотонні наукові тексти. Для підвищення ефективності засвоєння теоретичного матеріалу, розміщеного у форматі онлайн, він повинен бути:

- лаконічним і проілюстрованим наочним матеріалом в оптимальній кількості (малюнки, схеми, таблиці, діаграми тощо), щоб не перевантажувати курс;

- поділеним на невеликі фрагменти, що дозволить зручно перечитувати матеріал з різних гаджетів;

- сформульованим без орфографічних помилок, розділеним на логічні абзаци з виділенням основної думки курсивом або кольором для полегшення сприйняття.

Використання кольору у дизайні навчального матеріалу, значно спрощує і сприяє засвоєнню навчального матеріалу студентами. Сірий неформлений текст вивчати не тільки незручно, але й неприємно, це може бути одним з факторів зниження мотивації навчання:

- колір використовується для підкреслення певної частини матеріалу, його візуального виділення, структурування матеріалу, відділення навчального матеріалу від завдань; для виділення прикладів тощо. Якщо викладач не використовує кольорове оформлення теоретичного матеріалу, Ви можете самі, при опрацюванні конспекту лекцій, робити для себе кольорові позначки;

- іноді кольорові позначення можуть викликати напруження та роздратування студентів під час опрацювання матеріалів та їх сприйняття. Кольорові позначки у тексті не повинні бути надмірно яскравими, оскільки це відволікає увагу від основного

тексту. Потрібно враховувати співвіднесеність кольорів та ступінь їх привертання уваги;

– значно спрощує сприйняття кольорових фрагментів у тексті той факт, якщо вони співвідносяться зі стандартними колірними позначеннями мережі Інтернет.

Також в контексті дистанційної освіти, окрім моделі Універсального дизайну в освіті, уваги заслуговує триблокова модель Дженіфер Кац (2012).

Блок 1. «Соціально-емоційне навчання» тісно пов'язаний із навчальними закладами інклюзивного типу, які по своїй суті організують освітній процес на принципах емпатії, безпеки студента, поваги до його особистості, і які надають їм почуття приналежності. Цей блок є фундаментом даної моделі. У разі, якщо він розвинений, у навчальному закладі панує атмосфера, що допомагає студентам підвищувати самооцінку, формувати позитивне самоставлення, повагу до різноманіття. У таких ЗВО зростає кількість випадків успішного колективного вирішення проблем і залучення студентів до освітнього процесу та життєдіяльності закладу.

В умовах карантину відповідальність за даний надважливий блок значною мірою лягає на куратора групи та викладача. Вони повинні організувати онлайн-заходи, які стимулюють спілкування, дискусії, групову роботу студентів. Також цей блок можна розвивати за допомогою організації системи тьюторської підтримки силами студентів.

Блок 2. «Інклюзивна педагогіка» значною мірою спирається на модель CAST і виступає за використання в освітньому процесі множинних засобів залучення, репрезентації, дій і висловлювань.

Блок 3. «Системи та структури, які підтримують процес» передбачає вивчення та зміну усталеної системи освітнього середовища та навчально-виховної діяльності ЗВО. Ця діяльність є особливо важливою в умовах змін, тоді коли є загроза виключення деяких студентів з навчального процесу, у тому числі у зв'язку з карантинними обмеженнями та вимушеним онлайн-навчанням. Для створення реального інклюзивного освітнього середовища в умовах карантину необхідно проводити додаткове навчання викладачів, міняти ракурс методичної роботи та підсилювати її, вводити додаткові посади тьюторів в онлайн-навчанні.

2.3. Збереження позитивного мислення, саморегуляція, мотивація, активність студентів в умовах дистанційного навчання

Дистанційне навчання з'явилося ще у XVIII столітті. Тоді воно забезпечувалось засобами поштового зв'язку, студенти отримували та надсилали викладачам навчальні матеріали звичайною поштою. Подібна система успішно діяла у Відкритому університеті розвитку людини «Україна» на початку двохтисячних років. Були створені дистанційні навчальні комплекси по всій Україні, які робили дистанційне навчання доступним та наближеним для всіх бажаючих здобути якісну вищу освіту. Ця система прибирала ряд перепон, які існують у очній освіті (від територіальних, до матеріальних). Вона передбачає якісне забезпечення курсів навчальною літературою, тьюторську підтримку студентів викладачами, постійне виконання навчальних завдань, обсяг та різновиди яких, значно перевищували кількісно та якісно навчальні завдання, які виконували студенти очної форми навчання. Ми можемо стверджувати, що специфіка даної системи дистанційного навчання стимулювала навчальну мотивацію студентів та їх активність в освітньому середовищі.

Методика дистанційного навчання сьогодні дозволяє здобути необхідні знання і навички за допомогою комп'ютеру та Інтернету. За нормативними документами, що стосуються організації дистанційної освіти, вона визначається як «індивідуалізований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, що створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій».

Важливим аспектом онлайн-навчання є етика спілкування викладача та студента в онлайн-просторі. На сьогодні єдиного, затвердженого і обов'язкового для виконання всіма користувачами зведення правил поведінки і спілкування у мережі Інтернет не існує. Проте етикет спілкування загалом та Інтернет-спілкування, зокрема, містить в собі певні, прийнятні для суспільства, правила спілкування.

Етика спілкування в ході онлайн-навчання

- дотримуйтесь загальних правил етичного спілкування при спілкуванні в Інтернет-просторі;*
- ставтесь з повагою до своєї приватності, приватності одногрупників та викладачів;*
- дотримуйтесь авторства поданої інформації, положень Кодексу академічної доброчесності;*
- спілкуйтесь у переписці так само ввічливо та шанобливо, як ніби Ви спілкуєтесь з людиною вживу;*
- у разі, якщо до Вас по допомогу в орієнтуванні у Інтернет-просторі звертається одногрупник чи інший студент і Ви можете допомогти — не ставтесь зверхньо до людини, поставте себе на її місце, і допоможіть наскільки можете, так якби Ви хотіли, щоб допомогли Вам.*

Студенти загалом, та навіть у форматі однієї групи мають різний рівень готовності до виконання завдань у форматі онлайн. Наприклад, деякі студенти, мають великий досвід діяльності у інформаційному просторі (MOODLE, ZOOM, Vyber тощо), тоді як іншим потрібне додаткове навчання щодо того, як отримувати інформацію, як виконувати та надсилати завдання, перш ніж вони зможуть їх успішно виконати. У форматі онлайн, особливо важливо, щоб викладач творчо підходив до постановки домашніх завдань та пропонував різні методи їх вирішення. Це підвищує результати навчання, дає можливість студентам розглядати навчальні проблеми з різних точок зору.

У режимі онлайн-навчання легше забезпечити індивідуально-диференційований підхід до навчання, що базується на психологічних особливостях учня.

На основі дослідження психологічних особливостей студентів, які успішно навчаються за дистанційною формою навчання, була створена психологічна модель «ефективного студента»; виділені його інтеграційні особистісні характеристики (показники розумового розвитку, особливості сприйняття інформації, характеристики темпераменту, особистісні і професійно значущі якості). Також науковці досліджують: психологічні умови успішного онлайн-навчання (психологічні особливості, властивості, необхідні для дистанційного навчання); специфічні методичні засоби і форми навчання, прийнятні для освітньої діяльності у форматі онлайн; психологічну специфіку пізнаваль-

ної і комунікативної діяльності через мережу Інтернет (втрати інформації, її неправильне розуміння, зниження мотивації до спілкування при затримках зворотного зв'язку тощо).

Будь-яка навчальна діяльність розвивається. В системі онлайн-навчання студент поступово стає повноцінним суб'єктом власної навчальної діяльності. Поступово зменшується потреба студента у зовнішній допомозі, і врешті, освітня діяльність максимально наближається до самонавчання. В результаті опанування дистанційного навчання, студент здобуває вміння: самостійно опановувати та шукати нові знання; саморегуляції; мотивування себе до навчальної діяльності; співпрацювати у групі, у команді; брати відповідальність на себе; попереджувати конфлікти; ідентифікувати себе з групою; поступово змінювати та поєднувати різні соціальні ролі тощо.

Дуже важливим для студентів є супровід викладачем курсу дистанційного навчання, який може здійснюватись через платформу MOODLE, соціальні мережі, групи у Viber, Telegram, Skype тощо. Це дає можливість студенту оперативно спитати щось у викладача (який виконує роль тьютора) і так само оперативно отримати відповідь, поділитися власними роздумами, сумнівами та проблемами, переслати запит на допомогу. Така співпраця підвищує розуміння дисципліни студентом, відповідно підвищує мотивацію до навчання, активність студента та розвиває позитивне мислення. Цей процес дає можливість студенту та викладачу налагодити більш тісні відносини і здійснювати не лише навчальну, а й виховну функцію освіти. Також супровід значно вдосконалює, наповнює емоційним та психологічним змістом процес дистанційного навчання.

Ми виділяємо п'ятикомпонентну модель активності студентів в умовах дистанційного навчання: *мотиваційний компонент* (студент розуміє логічну послідовність навчальних завдань і відчуває відповідальність за їх виконання); *ціннісний компонент* (розуміння важливості навчання для майбутньої професійної діяльності; співвіднесення професійних вимог з особистісними ціннісними орієнтаціями студента); *діяльнісний компонент* (володіння прийомами й способами навчальної діяльності в умовах онлайн-освіти, необхідними знаннями, вміннями й навичками); *емоційно-вольовий компонент* (самоконтроль, самообілізація, вміння управляти власними діями, позитивне мислення, позитивні емоції, пов'язані

з онлайн-навчанням); *рефлексивний компонент* (самооцінка своєї навчальної діяльності в умовах онлайн-освіти, відповідності процесу розв'язання завдань вимогам викладача).

На платформі MOODLe курси зазвичай містять такі складові, які сприяють у формуванні даних п'яти компонентів активності студентів в умовах дистанційного навчання:

- здебільшого курс починається з Робочої програми дисципліни (загальний документ, який допомагає ознайомитись із вимогами до вивчення даного курсу, з тематичним планом, видами занять та загальним розподілом балів);

- далі розміщується лекційний матеріал, що може містити текстові файли, мультимедійні файли, відеолекції;

- мотиваційний матеріал, що містить: інтерактивні блоки, відеоматеріали, кейси, додаткові матеріали для вивчення, ігри та вправи;

- інтерактивні тести обмежені за часом, для самоперевірки засвоєння теоретичного матеріалу;

- практичні заняття, орієнтовані на закріплення отриманих знань і їх використання у професійному контексті;

- підсумковий тест, що охоплює матеріал усього курсу. В результаті — студент отримує свій рівень (за особистими результатами) і доступ до еталонного рішення. Іноді викладач дає можливість пройти тест повторно і зробити роботу над помилками. При цьому враховуватись може оцінка першої спроби, середня оцінка між спробами, або ж оцінка за останню спробу (на розсуд викладача);

- зазвичай на курсі також є письмова контрольна робота, яку студент надсилає вкладеним файлом.

Студент зацікавлений в опануванні курсу, та, загалом, в успішності онлайн-навчання повинен постійно орієнтуватися на проєкт кінцевої мети курсу (мати готову відповідь на питання «для чого я вчуся?»), бути суб'єктом власної освітньої діяльності. Протягом навчання на онлайн-курсі у студента повинна чітко вибудовуватись освітня траєкторія, з чітким розумінням видів завдань та системи оцінювання за них, загальної схеми набору балів.

Навчання має бути усвідомленим, у студента мають сформулюватись відповіді на запитання: що? навіщо і як я роблю? які можуть бути наслідки та ризики? Для стимулювання навчальної мотивації процес інтерактивного навчання має бути

керованим, а не лише самостійним опануванням студентом купи навчального матеріалу без будь якої допомоги. Для цього необхідно використовувати всі додаткові можливості, які дає викладач (уроки в онлайн-форматі з реальним спілкуванням, наприклад у ZOOM, переписки через різні ресурси, зворотній зв'язок). *Знайдіть той формат спілкування, на який згоден викладач!* Адже, безперечно, для багатьох викладачів, особливо поважного віку, деякі механізми онлайн-освіти є стресовими та, відповідно, психологічно та фізично недоступними.

Якщо у лекції та/або між теоретичним матеріалом розміщено інтерактивні, мотиваційні матеріали, проблемні запитання, тести самоконтролю — обов'язково проходите їх, це дозволяє поетапно змінювати форму навчальної діяльності і отримувати проміжкові результати та зворотній зв'язок протягом вивчення курсу, що посилює мотивацію учіння. Тест самоконтролю допомагає студентам перевірити, наскільки вони засвоїли матеріал, повторити його. Такі тести містять коментарі до кожного варіанту відповіді (як вірного, так і помилкового). Зазвичай, на їх виконання відводиться необмежена кількість спроб (з нарахуванням штрафних балів за помилкові відповіді, або без). Питання атестаційної роботи (підсумкового тесту) — складніші і, зазвичай, потребують синтезу отриманих знань. Після проходження підсумкового тесту студент отримує свій результат, виражений у його рівні знань, що може бути допуском на наступний рівень або містити рекомендацію повторно пройти даний модуль дисципліни. На платформі MOODLe надається можливість переглянути свої відповіді і порівняти їх з вірними, проаналізувати необхідні принципи вирішення навчальних завдань. У кожного студента на онлайн-курсі є власний «Щоденник», де зберігається архів тестів, контрольних робіт, виконаних практичних завдань та їх аналіз. Цей інструмент онлайн-навчання дозволяє студенту і тьютору (викладачу) бачити якість та кількість засвоєного матеріалу студентом, слабкі місця у навчанні, динаміку проходження курсу кожного студента окремо, і, навіть цілих груп.

Як засіб реалізації принципу інтерактивності у курсі на платформі MOODLe також використовується форум де студенти мають можливість отримати відповіді на запитання, вирішити кейси, обговорити з одногрупниками способи вирішення навчальних завдань, оцінити думку інших, проаналізувати власні

думки, обговорювати тощо. Ці засоби, а також електронна пошта і особисті повідомлення, формують соціальну комунікаційну складову дистанційного навчання. Така комунікація є одним з основних джерел соціальної підтримки, саморегуляції, самооцінки, мотивування студента у процесі дистанційного навчання. Ці засоби сприяють кращому сприйняттю навчального матеріалу студентами, формують навчальну взаємодію студентської групи та організують обмін інформацією між її членами.

До популярних комунікативних механізмів в межах дистанційної освіти відносимо і групи у Facebook. Вони є своєрідним зв'язком між студентами та викладачами, а також виконують багато важливих функцій: комунікативну (формат групи у соціальних мережах забезпечує можливість активного спілкування учасників, висловлення своїх власних поглядів на актуальні професійні теми); мотиваційну (учасники групи отримують можливість через висвітлення актуальних тем, обговорення позитивного та негативного професійного досвіду, внутрішніх переживань учасників, — спонукати до особистісних змін, заряджати мотивацією (на основі таких тверджень: «якщо у нього вийшло, то і у мене вийде», «потрібно краще працювати над собою, щоб уникати таких помилок», «ця інформація заряджає мене і надихає до нових змін»); інформаційну (учасники групи отримують можливість здобувати нову інформацію та ділитися власними відкриттями у професійній сфері, отримувати фахові відповіді на свої питання); аналізуючу (учасники отримують можливість аналізувати власні професійні та особистісні зміни протягом навчання, співвідносити себе з іншими учасниками професійної групи, виділяти сильні та слабкі сторони через спілкування, досвід інших, професійні поради); організаційну (в групі у соціальних мережах міститься інформація щодо всіх організаційних питань — дати початку нового модуля, контакти координаторів, іноді й домашні завдання, студенти отримують можливість задавати питання і швидко отримувати відповіді); патронажну (незалежно від формату навчання на даний момент часу (очне, заочне чи дистанційне) група дає можливість супроводжувати учасників на всіх етапах навчального та професійного шляху); реабілітаційну (учасники отримують можливість висловлювати почуття, внутрішні переживання і через поради та підтримку інших учасників і викладачів не залишитись наодинці зі своїми проблемами і труднощами, а реабілітуватися

і йти далі); просвітницьку (учасники отримують можливість вільного донесення інформації до інших людей).

Одним з найсильніших стресів для студентів, які навчаються дистанційно є брак чіткого й інформативного зворотного зв'язку, змістовної реакції на зміст та спосіб виконання завдань, ідей, які висувають студенти. Ця ситуація може спричинювати соціальну депривацію, почуття ізольованості і самотності, які часто призводять до виходу навіть найбільш вмотивованих студентів з дистанційного курсу. У віртуальному середовищі фасилітатор (викладач) повинен надавати оперативний і змістовний зворотний зв'язок на виконанні студентом завдання і забезпечувати регулярний зворотний зв'язок різними методами. Найбільш мотивуючим та зрозумілим для студентів є зворотний зв'язок, який містить: розгорнуту оцінку з коментарями щодо виконаного завдання, у якій вказано своєчасність виконання, перспективи практичного застосування напрацювань, проаналізовано сильні та слабкі сторони роботи.

Для успішного навчання студента у форматі онлайн важливими є як внутрішня, так і зовнішня мотивація. Внутрішнє мотивування впливає на успішність навчання у разі, якщо навчання саме по собі є бажаною ціллю. Підвищує імовірність задоволення студента у процесі онлайн-навчання, розуміння того, що нові знання та уміння можуть застосовуватись і в реальному професійному житті: перенесення отриманих знань у практичну площину має внутрішню мотивуючу силу. Мотивування навчальної діяльності зовнішньою винагородою необхідне тоді, якщо завдання для студента не є достатньо цікавим. Ті студенти, які не дуже добре контролюють хід свого навчання, плутаються у логічній послідовності або ж суті завдань, і при цьому відчувають серйозну відповідальність за своє навчання та його результати, схильні відчувати сильніше задоволення від свого успіху, аніж ті, кому навчання дається легко. Можливості гнучкого вибору дій у рамках навчального курсу, цілей та методів навчання і оцінки підвищують у студента відчуття контролю над ситуацією.

Зовнішня винагорода за успіхи і вербальне підкріплення позитивної самооцінки студента теж сприяє формуванню почуття задоволення від навчання.

Коли на заняттях викладач подає наукові терміни і підкріплює їх прикладами застосування в практичних ситуаціях,

це дозволяє уникнути перевантаження тексту, зберегти його компактність і зручність для огляду, і водночас надати студентів можливість поглибити розуміння матеріалу, «прив'язати» його до реалій свого життя, побачити, таким чином, його практичну застосовуваність і релевантність. Це підкріплює мотивацію студента до учіння. Практичне застосування отриманих знань закріплює їх у пам'яті, «вбудовує» в наявну в індивіда ментальну модель. Дуже мотивує студентів можливість перевіряти свої відповіді на підсумкові тести на практичних заняттях, оскільки метою онлайн-навчання є не змагання студента з викладачем, а надання студентам (дорослим людям з усвідомленою (принаймні частково) мотивацією і вольовими намірами), потрібної їм інформації. Дуже важливим є також високий рівень особистісних відносин між педагогом і студентом, невимушений, довірчий стиль розмови, повага у ставленні викладача до студента і його особистості, гумор. Викладення матеріалу ведеться у формі живої, дружньої, відвертої бесіди, навіть з моментами інтимності. Це призводить до створення емоційно теплого клімату.

Зважаючи на вищеперераховані психологічні особливості онлайн-освіти, серед основних завдань студента для забезпечення ефективного онлайн-навчання, ми виділяємо:

- постановку чітких цілей та завдань;
- визначення труднощів у процесі вивчення курсу;
- надання постійного зворотнього зв'язку від студентів викладачам;
- розвиток навичок використання інформації та ресурсів тощо.

Серед найбільш цікавих та ефективних способів прояву рівня знань, виділяємо:

- онлайн групові тести у програмі Mentimeter;
- опитування у чаті ZOOM;
- тематичні тести «самоперевірки»;
- підсумкові тести у MOODLe тощо.

До найбільш ефективних засобів мотивування та самомотивування у процесі онлайн-навчання відносимо:

- індивідуальний вибір способів виконання завдань;
- виконання найбільш цікавих, актуальних та змістових для конкретного студента завдань;
- постійне наголошення на важливості постановки та виконання цілей і завдань;

- групова співпраця. взаємодія у процесі підготовки до занять та на самих заняттях;
- постійне надання зворотнього зв'язку (оцінки) щодо засвоєних іншими студентами компетенцій;
- використання кожної можливості участі у практичних заходах, де є можливість протестувати та втілити теоретичний матеріал на практиці;
- опанування стратегій подолання труднощів;
- розвиток навичок самооцінювання та самоаналізу власної навчальної діяльності.

Таким чином, врахування психологічних особливостей у побудові освітнього процесу в онлайн-середовищі дистанційного навчання значно підвищує його ефективність, робить спілкування простим, доброзичливим, приємним, а навчання — результативним.

Список використаних джерел

1. Анісімов А.М. Робота у системі дистанційного навчання Moodle / А.М. Анісімов. — Навч. посіб. 2-е вид. випр. і доповн. — Харків, ХНАГХ, 2009. — 292 с.
2. Войскунський А.Є. Кіберпсихологія у минулому, теперішньому і майбутньому / А.Є. Войскунський // Журнал практичного психолога. — 2010. — № 4. — С. 7–16.
3. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін.; за ред. М.Л. Смульсон. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. — 240 с.
4. Кравцов В.В. Особенности личностно-ориентированного обучения на основе дистанционных технологий в профессиональном образовании: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Кравцов Вячеслав Владимирович. — Владивосток, 2010. — 206 с.
5. Лукашенко І. Психологічні аспекти навчання у віртуальному просторі / І. Лукашенко, О. Лупенко // Вісник Харківського Національного університету В.Н. Каразіна, Серія Психологія. — 2016. — № 60. — Р. 40–43. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/12084>.
6. Підчасов Є.В. Психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних освітніх технологій (ДОТ). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://2016.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=110>].

7. Ткачук Л.В. Психологічні особливості дистанційного навчання як перспективної освітньої технології [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/NavchRobota/lvtkachuk_02.pdf].

8. Чебикін А.Я. Емоційно-пізнавальні конфлікти / А.Я. Чебикін, С.А. Колот // Наука і освіта. — 2000. — № 3. — С. 53–55.

9. Katz, J. (2012). *Teaching to diversity: The three block model of universal design for learning*. Winnipeg, Canada: Portage & Main Press.

10. Tobin, T.J., & Behling, K.T. (2018). *Reach everyone, teach everyone: Universal design for learning in higher education*. West Virginia University Press.

РОЗДІЛ III. НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кириленко В.Г.

3.1. Психолого-педагогічна характеристика сучасного інклюзивного освітнього середовища.

3.2. Аналіз психолого-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

3.1. Психолого-педагогічна характеристика сучасного інклюзивного освітнього середовища

Нові соціально-економічні умови та сучасна освітня політика змінює роль та значення підвищення фахівцями різних спеціальностей рівня власної професійності. А це в свою чергу, потребує створення та реалізації нової системи підготовки та формування професіонала як на рівні отримання професійної освіти, так і на рівні здійснення професійної діяльності безпосередньо на місці праці. Динамізм сучасного життя людини, конкуренція на ринку праці, зникнення старих та поява нових професій, висуває нові вимоги до сучасної науки, освіти та різних сфер виробництва: вони не можуть сьогодні взаємодіяти окремо один від одного.

Створення моделі сучасного випускника тільки зі знаннями, уміннями, навичками, сьогодні вже є неповною. Сьогодення вимагає включення у цю модель і можливості підвищення рівня професійності працівника усіма можливими способами, що з одного боку, вимагає інтеграції освіти і практики, а з іншого підвищення конкурентоспроможності й самої освітньої установи.

Ряд закордонних дослідників, серед яких є В.Ясвин, зазначають, що сьогодні перебудова освіти, зокрема, вищої, зорієнтована на доктрину варіативної освіти. Сформулювавшись вперше на початку 90-х років минулого століття, сьогодні усією освітньою системою здійснюється поступовий перехід від уніфікованого навчання до варіативного. Останнє передбачає і розвиток системи інноваційних інформаційних технологій, а враховуючи і умови сьогодення, засоби і форми навчання. Слід зазначити, що в наукових педагогічних джерелах варіативна

освіта розуміється як «процес розширення можливостей компетентного вибору особистістю життєвого шляху, саморозвитку», в якій основною метою є формування такої картини світу, яка б забезпечувала орієнтацію особистості в різних життєвих ситуаціях, в тому числі і професійних, та оволодіння особливими способами мислення, що дозволило б особистості сформувати специфічну культуру отримання професійної освіти та дотримуватись культури освітнього середовища. До структури культури освітнього середовища, керуючись думкою І.Гардера, сміливо можна віднести: рівень людяності, рівень оволодіння життєвим досвідом, завдячуючи отриманому досвіду на попередніх етапах психосоціального і фізичного розвитку від здійснення провідної діяльності.

Новітня траєкторія розвитку сучасної освіти, спирається на ідеї Дж.Гібсона (1988) про визначні можливості освіти у зміні впливу «активного середовища на пасивного» студента (здобувача освіти). на внутрішні можливості особистості у формуванні екологічного освітнього середовища. Використання власних освітніх можливостей дозволяє суб'єкту розширити і активне освітнє середовище, створюючи додаткові можливості для особистісного розвитку та його складових. А освітня культура освітнього середовища виступає одночасно і передумовою, і результатом освіти. В цьому контексті освіта і сприймається як простір певної культури, а освітнє середовище як система впливів та умов формування поведінки особистості за певним сценарієм створення освітнього поля для реалізації можливостей розвитку, з урахуванням соціального і просторового оточення.

Розвиток інформаційних технологій та впровадження їх в освітній простір, на думку В.Ясвина (2001), формує інформаційно-освітнє середовище, в рамках якого відбувається не просто використання інформації на певних носіях, а й впровадження в освітній простір новітніх інформаційних технологій, комп'ютерних засобів навчання. І здійснюється в рамках еколого-психологічного підходу, запропонованого цим автором, та створення сприятливих умов для отримання освіти, особистісного та професійного розвитку особистості, що є особливо важливим у ситуації розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Розвиток віддалених форм навчання (дистанційного, відео-уроків, з використанням різних інтернет-платформ (Meet, Zoom, Office 365 та інших) в умовах сьогодення є об'єктивною

необхідністю. Але здебільшого новітні форми навчання орієнтовані на так званого унормованого студента (здобувача освіти), залишаючи за «бортом освіти і науки» особливу групу — осіб з інвалідністю та осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

У даному посібнику ми керуємось узагальненим поняттям «освіта», яке в собі об'єднало декілька думок вчених-педагогів, а саме: система організацій та осіб, які здійснюють освітню діяльність в формі передачі та розвитку знань, умінь і навичок студентам (здобувачам освіти), незалежно від їх стану здоров'я. А відтак і керуємось поняттями, які сьогодні на слуху — інтегративне навчання, інклюзивне навчання, дистанційне навчання.

Інтегративне навчання — організація спільного навчання унормованих та «особливих» здобувачів в закладі освіти (вищій школі, загальноосвітній школі, дитячому садочку). За ступенем інтеграції виділяють: повне, часткове, комбіноване інтегрування особи з особливими освітніми потребами в освітнє середовище.

«Особа з особливими освітніми потребами — особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту».

Закон України «Про освіту»

«Особа з особливими освітніми потребами — особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти».

Закон України «Про вищу освіту»

Інклюзивне навчання — навчання двох-трьох осіб з особливими освітніми потребами в загально освітньому просторі разом із нормотиповими ровесниками за умови пристосування освітнього простору до індивідуальних особливостей здобувачів освіти для надання якісних освітніх послуг учасникам освітнього процесу.

«Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників».

«Інклюзивне освітнє середовище — сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей».

Закон України «Про освіту»

Дистанційне навчання — процес застосування освітніх технологій, які можуть бути реалізовані через застосування комп'ютерних, хмарних, онлайн, інформаційних, телекомунікативних технологій при віддаленій або опосередкованій взаємодії учасників освітнього процесу.

Дистантне навчання спочатку розглядалось як навчання за перепискою. Окрім письмових робіт та джерел навчання у дистантному навчанні використовуються теле- і радіопередачі, відео- і аудіокасети, комп'ютерні програми, різного роду консультації викладачів (комп'ютерні, телефонні, очні та ін.).

Розвиток таких форм навчання потребує і розвитку комп'ютерних технологій, і покращення матеріально-технічної бази освітнього закладу. А для здійснення інклюзивного навчання ця позиція є особливо важливою, оскільки для успішного навчання здобувачу освіти потрібні спеціальні технічні засоби, електронні підручники, відеоматеріали тощо. До того ж така комп'ютерна технологія потребує використання техніки високого класу.

Керуючись обов'язковістю реалізації освітою окремих дидактичних принципів: доступності, рівних освітніх можливостей, єдності навчання та розвитку, можна виділити і окремі закономірності освітнього процесу:

– Зовнішні: соціальна обумовленість цілей, змісту освіти, орієнтація на науково обґрунтовані підходи; залежність результатів навчання від особливостей взаємодії здобувачів освіти з оточуючим світом.

– Внутрішні: залежність від способу вирішення основних протиріч між пізнавальними і практичними завданнями та наявність рівня необхідного для їх вирішення, характеру взаємодії між здобувачами та надавачами освітніх послуг, підпорядкованість результативності навчання способам керування процесом навчання і активності здобувача.

Сучасна дослідниця та педагог Т.І. Левченко (2017) у своїй монографії «Концептуальна парадигма розвитку вищої освіти»

звертає увагу не тільки на сучасні підходи до розвитку вищої освіти: синергетичний, епістемологічний, компетентнісний, системний, аксіологічний, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, когнітивний, аналітичний, комунікативний, а й на теоретичну базу вищої школи. Серед базових елементів виділені наступні: теорія навчання як провідної діяльності в період ранньої зрілості, теорія безперервної освіти, теорія цілепокладання і цілеутворення, теорія самоосвіти, теорія розвитку особистості, теорія саморозвитку суб'єкта в освітньому процесі та інші. Аналіз окремих запропонованих, Т.Левченко, наукових підходів дозволяє нам виділити наступні активні освітні процеси: нелінійний (біфункціональний) розвиток освітньої системи, умови створення відкритої освітньої системи, когерентність, саморозвиток, самоорганізація освітньої системи та самодетермінований розвиток здобувача освіти. Особливо це цікаво з точки зору позиції розвитку інклюзивної моделі освіти. Авторка пропонує в межах компетентнісного підходу, розглядати компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних, моральних ... цінностей, що сприяє майбутньому фахівцю успішно здійснювати подальшу професійну діяльність».

Компетентність є сумою сформованих компетенцій, які пов'язуються з певними сферами професійної діяльності, з індивідуальними характеристиками та включають отримані знання і навички, сформовані риси характеру, мотивацію діяльності. Існують компетенції різних видів: комунікативні, культурні, ціннісні, інтегральні, системні, загальнолюдські, фахові, предметні та інші. Наприклад, Г.Чітам і Г.Чіверс пропонують п'ятирівневу модель компетенцій: когнітивні, функціональні, особистісні, етичні, мотиваційні. А нині додається ще одна — інклюзивна.

До професійно-педагогічної компетентності сучасного фахівця входять:

- володіння необхідним багажем знань, умінь та навичок, що визначають сформованість його професійної діяльності,
- професійно орієнтоване спілкування,
- особистість працівника як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості, а основними рівнями професійної компетентності його професійної діяльності є: навченість, професійна підготовленість, професійний досвід і професіоналізм.

М.Є. Чайковський, аналізуючи зміст професійної компетентності, вводить поняття «професійна зрілість», розвиток якої відбувається в декілька етапів (періодів) професіоналізації особистості педагога та є довготривалим періодом професіогенезу. Він характеризується тенденцією до досягнення найвищого рівня розвитку духовних, культурних, інтелектуальних і фізичних здібностей особистості. А професійна зрілість є вершиною всієї життєдіяльності людини, завершальним етапом професійного розвитку, який відображає її найвищі професійні досягнення та розкриває максимальні можливості суб'єкта.

Інклюзію в освіті представляють спеціально організованим педагогічним підходом до здобуття освіти особами з інвалідністю в загальному освітньому середовищі. Інклюзивним закладом освіти прийнято вважати заклад освіти, який відкритий для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей.

Інклюзивне навчання забезпечує формування загальнолюдських компетенцій та цінностей в усіх учасників освітнього процесу. Розвиток інклюзивного освітнього середовища орієнтований на формування та дотримання груп принципів:

- Принципів педагогічної доцільності: цілісності, індивідуалізації, синергетичності, пізнавальної активності та самостійності, принципу корекційної допомоги,

- Організаційних принципів: адміністрування, технологізації інклюзивного середовища, функціональності структурних компонентів, відкритості освітніх послуг, академічної мобільності суб'єктів освітньої взаємодії; тьюторства, принципу раннього включення в інклюзивне середовище, принципу командної роботи, принципу батьківської активності та відповідальності, принципу безпечності освітнього середовища.

Структура інклюзивного освітнього середовища включає такі компоненти: просторово-предметний, змістовно-методичний, комунікативно-організаційний. Таке середовище має і певні ознаки: гнучкість та готовність до змін, наявність гуманістичних цінностей, індивідуалізація освітнього процесу, наявність ресурсів для реалізації індивідуального освітнього маршруту, наявність безбар'єрного матеріально-технічного забезпечення, організаційно-педагогічне забезпечення. Така структура інклюзивного освітнього середовища дозволяє сформувати і відповідну інклюзивну культуру у здобувачів освіти.

Здобувачами освіти з особливими освітніми потребами прийнято вважати осіб, які мають порушення психофізичного здоров'я, або стійкі розлади функцій організму, які зумовлюються існуючими захворюваннями, та призводять до обмеження життєдіяльності і потребують соціального захисту.

Інклюзивна освіта є процесом збільшення частки участі кожного здобувача освіти в навчальному та соціальному житті освітнього закладу, процесом розвитку рівного доступу до освіти для кожного бажуючого отримати освіту, процесом ліквідації бар'єрів для найбільшої підтримки кожного здобувача освіти і максимального розкриття його потенціалу.

Переваги інклюзивної освіти

Для осіб з особливими потребами	Для фізично здорових осіб
<p>– інклюзивне навчання не розділяє осіб з інвалідністю та їхніх нормотипових однолітків; завдяки цілеспрямованому повноцінному спілкуванню поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток особистості; особи мають можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті;</p> <p>– збільшення можливостей реалізації творчого та пізнавального потенціалу особи з ОПФМ, оскільки навчання в освітньому закладі розширює соціальні зв'язки, дозволяючи налагодити зв'язки з великою кількістю інших осіб, що є важливим для особистісного розвитку;</p>	<p>– така взаємодія дозволяє отримати інформацію про проблеми інших осіб, які мають порушення психофізичного здоров'я, набувають в процесі спілкування з ними здатності тонко відчувати труднощі іншого, навчаються толерантності та делікатності. У них проявляються такі якості: співчуття та людинолюбство, доброта та терпіння. Нормотипові особи отримують новий соціальний і життєвий досвід любові й прийняття, які неможливо недооцінити.</p> <p>– вчать природно сприймати і толерантно ставитися до людських особливостей; налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них; співпрацювати; поводитися нестандартно, бути кмітливими, а також співчувати іншим;</p>
Для педагогів і фахівців	
Інклюзивний освітній простір дозволяє краще зрозуміти індивідуальні особливості здобувачів освіти; опанувати різноманітні педагогічні	

методики, що дає науково-педагогічним кадрам змогу ефективно сприяти розвитку особистості з урахуванням її індивідуальності; спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати здобувачів освіти цілісно, а також навчаються дивитися на життєві ситуації очима осіб з особливими освітніми потребами.

Інтеграція передбачає пристосування студентів з особливими освітніми потребами до вимог усієї системи освіти, яка в цілому залишається незмінною, не пристосованою для навчання даної категорії здобувачів освіти.

Прийнято розрізняти наступні форми інтеграції студентів з особливими освітніми потребами в освітній простір: комбінована, часткова, тимчасова інтеграції; та виділяти такі типи інтеграції: соціальна, функціональна, зворотна, спонтанна або неконтрольована.

Інтегроване навчання, як правило, здійснюється за дотримання певних умов: відсутність змін в системі освіти, та здатність студентів з особливими освітніми потребами до адаптації до умов навчання. Альтернативою для старої системи навчання стала спільна праця та навчання студентів з особливими освітніми потребами та нормотипових осіб у звичайних освітніх установах.

У понятті «інтеграція», Христюк виділяє два аспекти — соціальний і педагогічний, та такі види інтеграції: тотальна інтеграція, інтеграція за місцем знаходження, інклюзивна інтеграція.

Якщо під «соціальною інтеграцією» прийнято розглядати процес входження студентів з особливими освітніми потребами в систему соціальних стосунків на основі засвоєного соціального досвіду з урахуванням індивідуальних психофізичних можливостей та особливостей такої особи, то педагогічна інтеграція передбачає різні моделі організації спільного освітнього процесу для осіб унормованих та студентів з особливими освітніми потребами, та яка розглядається одночасно як засіб соціальної реабілітації.

Типи освітньої інтеграції:

– соціальна — студенти з особливими освітніми потребами можуть брати участь у позанавчальній діяльності разом з іншими унормованими особами (харчування, ігри, екскурсії тощо) в закладах освіти різних рівнів, однак, вони не навчаються разом;

– функціональна — студенти з особливими освітніми потребами та їхні однолітки навчаються в одній групі (при частковій

інтеграції здобувачі освіти з особливими освітніми потребами навчаються в окремій групі або окремому закладі освіти, відвідуючи лише окремі освітні чи виховні заходи; при повній інтеграції — такі здобувачі освіти проводять весь час у закладі освіти);

– зворотна — унормовані слухачі відвідують спеціальний освітній заклад;

– спонтанна або неконтрольована — студенти з особливими освітніми потребами відвідують освітню установу без отримання додаткової спеціальної підтримки.

Сучасна психолого-педагогічна та соціальна наука використовує терміни «інтеграція» та «інклюзія» як взаємозамінні означення. Концепція інтеграції виникла задовго до поняття інклюзії, і має ряд відмінностей від інклюзії. Інтеграція має на меті зарахування студентів з особливими освітніми потребами чи інвалідністю до загальноосвітнього закладу за умови засвоєння ними ЗУН за загальними навчальними програмами, за умови «умовної нормалізації учня» через надання йому допомоги у пристосуванні до існуючої моделі шкільної освіти.

У рамках інклюзії передбачено, що всі студенти з особливими освітніми потребами, як правило, належать до системи масової освіти, а освітні заклади повинні бути готовими приймати здобувачів освіти з різними особливостями розвитку, поважати їх, враховувати індивідуальні відмінності в своїх педагогічних підходах, в організації освітнього процесу.

Заміна слова «інтегративний» на «інклюзивний» відображає як зміни в розумінні цього процесу, так і досягнення дещо іншого рівня, при якому здобувачі освіти, в першу чергу — діти, не лише об'єднані в єдине ціле (від «to integrate» — об'єднувати в єдине ціле), але й включені в соціум, є повноправною його частиною («to include» — включати, мати в своєму складі).

Важливою умовою переходу до інклюзивної форми освіти, її успішності є система супроводу і підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, тобто супровід асистента (тьютора) вчителя, система модераторського психолого-педагогічного супроводу, основним напрямом у якому є підтримка професійної активності спеціалістів інклюзивного закладу освіти.

Моделі інклюзії:

– **Медична модель.**

– **Соціальна модель,** пов'язана з дотриманням прав людини, розглядає порушення здоров'я як соціальну проблему, оскільки

проблема створена непристосованістю оточення, включаючи ставлення до людей з особливими потребами та виробничі норми, архітектурну безбар'єрність і транспорт. Соціальна інклюзія потребує поваги до здобувачів освіти з особливостями психофізичного розвитку, визначення ступеня первинного порушення, характеру та змісту спеціального навчання, спрямованого на усунення вже наявних і запобігання появі нових негативних соціальних проявів. Інклюзивне навчання вимагає використання специфічних корекційних засобів, які не застосовуються у звичайній освіті.

– **Освітня модель** — це не локальна частина роботи, а системний підхід в організації діяльності загальноосвітнього закладу за всіма напрямками в цілому. Інклюзивна освіта — це довгострокова стратегія, що представляє собою побудову такого освітнього середовища, яке дозволить кожному здобувачу освіти, включаючи осіб, що мають серйозні відхилення в психофізичному та/або емоційному, соціальному і інших аспектах розвитку, навчатися разом в закладі освіти, але на рівні своїх можливостей. Інклюзивна освіта стосується всіх суб'єктів освітнього процесу: осіб з інвалідністю та їхніх родичів, унормованих осіб.

– **Освітньо-соціальна інклюзія** може виступати в якості інструмента, що дозволяє подолати (маргіналізацію) відчуження осіб з особливостями психофізичного розвитку і сприяє формуванню життєздатності особистості.

Одна із цілей створення інклюзивного середовища — сприяти розумінню і толерантності шляхом щоденної взаємодії осіб з інвалідністю і нормотипових осіб. Оскільки здобувачам освіти необхідно разом навчатися, їм варто допомогти усвідомити значну схожість між ними, навчитися цінувати таланти та здібності кожного здобувача освіти, приймати та навіть підкреслювати унікальне розмаїття, яке робить кожную людину індивідуальністю.

Отже, організація освітнього інклюзивного простору передбачає наявність спеціалістів зі сформованими професійними компетентностями, до складу яких входить і інклюзивна; наявність студентів з особливими освітніми потребами, підготовленість освітнього закладу до навчання в умовах інклюзії та врахування при організації інклюзивного освітнього середовища впливу типу інвалідності та й самого захворювання на навчальні можливості здобувача освіти.

3.2. Характеристика психолого-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі

Розвиток суспільства від індустріального до інформаційного супроводжується істотними змінами в системі освіти. І пов'язані вони як з впровадженням нових технологій в освітній процес: теле- та скайп- чи зоом-конференцій, віртуальних класів та інше, так і з новими формами здобуття освіти, зокрема дистанційним та інклюзивним навчанням.

Аналіз психолого-педагогічної діяльності дозволяє нам виділити основні освітні технології, які є активними в інклюзивному освітньому середовищі:

- педагогічні технології, в тому числі тренінгові і ігрові,
- рекреативні (педагогічні ігри з організаційно-методичними перевагами та інші),
- психологічні (діагностичні, профілактичні тощо),
- соціально-захисні,
- реабілітаційні та корекційні технології,
- допоміжні (прикладні) технології.

Сучасна освіта, в тому числі й інклюзивна, потребує забезпечення освітніх закладів достатньою мірою такими спеціалістами як соціальний працівник або соціальний педагог, які знаються на вище згаданих педагогічних технологіях. Але освітній заклад з інклюзивною формою потребує по суті спеціаліста широкого профілю, який би володів юридичними, медичними, психологічними знаннями. І саме таким може бути саме соціальний працівник, який знає і може зібрати та здійснити: аналіз отриманої інформації, соціальну діагностику мікросередовища, прогноз подальшого розвитку і соціалізації особистості, профілактику та соціальну терапію, соціально-педагогічний супровід здобувача освіти з особливими освітніми потребами.

Здійснимо спробу скласти модель спеціаліста готового передавати знання в умовах інклюзивного освітнього середовища та складемо кваліфікаційний профіль фахівця, який готовий здійснювати супровід здобувача освіти, в тому числі і з особливими освітніми потребами, в закладі з інклюзивною формою навчання.

Інформатизація сучасного суспільства потребує відповідної культури спілкування і використання інформаційно-комунікативних технологій, зокрема в освітньому просторі. Інформатизація

сучасного суспільства, в першу чергу, освітнього, передбачає автоматизований доступ до будь-якої наукової інформації, що є необхідною для життєдіяльності чи професійної діяльності, чи для вирішення особистих проблем суб'єкта. Останнє передбачає впровадження новітніх інформаційних технологій в систему освіти. В такому випадку, інформаційно-комунікативна технологія виступає як сукупність технологій, що дозволяють управляти комунікаційними зв'язками через різні форми комунікації: Інтернет-ресурс, радіо-телересурс, аудіо-відеоресурси на базі ПК, комп'ютерних мереж, і засобів зв'язку.

Інформаційно-комунікативна технологія навчання розглядається як дидактична освітня технологія, яка забезпечує досягнення цілей навчання за умови використання інформаційних технологій, зокрема мультимедійних, технологій дистанційного навчання, хмарних технологій навчання, мобільних технологій навчання.

Така технологія активно використовується в ситуації дистанційного навчання як особливої форми передачі знань суб'єктам освітнього процесу. Під дистанційною формою навчання, розуміється особлива форма взаємозв'язку між викладачем та студентом, за якою її активні учасники досягають певних освітніх цілей, знаходячись на відстані від освітнього закладу. Але така форма навчання є важливою і вкрай необхідною для навчання студентів з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі, оскільки за такої форми навчання студент з особливими освітніми потребами може бути активним учасником роботи студентської групи. При цьому технологія дистанційного навчання розглядається як сукупність форм, методів і засобів взаємодії студента і викладача за умови самостійного, але контрольованого засвоєння певного об'єму знань.

До інформаційних технологій дистанційного навчання відносяться: Інтернет-технології, Веб-технології, телекомунікаційні технології, мультимедійні технології, хмарні технології та мобільні технології.

Особливістю такої форми навчання є те, що надається можливість отримання необхідних для здобувача освіти, у тому числі і з особливими освітніми потребами, знань, даних, теорій тощо, але переробка отриманої інформації потребує певних вмінь і культури її використання.

Слід визначити, що дистанційне навчання представляє собою нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти (Бондаренко О.Ф. і інші, 2017). Впровадження такої форми навчання потребує і специфічної підготовки педагогічних кадрів, в якій особливе місце займає формування професійної культури. Це викликане, з одного боку, великою потребою у спеціалістах, які не просто готові працювати в інклюзивному освітньому середовищі, а й знають як це здійснювати. Швидкий приріст знань в системі навчальних курсів, які викладаються у вищих школах часто буває нереалістичним, в той же час загальновідомим є факт видозмін на ринку професій кожні п'ять років. Цим і обумовлюється необхідність пошуку різних форм передачі вже набутого досвіду як молодим спеціалістам, так і фахівцям зі стажем.

Професійна діяльність спеціалістів, які працюють в інклюзивному освітньому середовищі є найбільш типовим прикладом практичної діяльності, в зв'язку з чим на перший план виходить питання про загальну культуру, педагогічну культуру та професійну етику.

Професійна етика розглядається як моральна самосвідомість певної професійної групи, психологія та ідеологія цієї групи, яка проявляється в професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гери Барч Включающее образование. Как добиться успеха? Основные стратегические подходы к работе в интегративном классе / пер. с англ. Н.Грозной и М.Шихиревой. М.: «Прометей», 2005. 88 с.

2. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання : інноваційний підхід : навчальний посібник / Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. ; за ред. Гуревича Р.С. Вінниця : Планер, 2013. 499 с.

3. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін.] ; за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

4. Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.М. Лотоцька,

М.М. Назар, П.П. Дітюк, І.Г. Коваленко-Кобилянська та ін.] ; за ред. М.Л. Смульсон. К. : Пед. думка, 2015. 221 с.

5. Жукова Н.Е., Палхаева Е.Н. Университетская модель инклюзивного образования: от идеи к практике // Современные проблемы науки и образования. 2016. № 3. Режим доступа: URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=24748> (дата обращения: 02.09.2020).

6. Кириленко В.Г., Сергієнко І.М. Шкільна соціально-психологічна служба // Соціальний педагог, №4, квітень, 2007. — С. 3–10.

7. Кириленко В.Г. Особливості розумового розвитку молодших школярів з різними рівнями фізичного здоров'я // Гуманістичні універсали освітнього простору: можливості самореалізації особистості. матеріали Всеукраїнської конференції 28–29 вересня 2007 / за ред Г.О. Балла і Н.А. Бастун. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. С. 111–120.

8. Кириленко В.Г. Основи дефектології : навчально-методичний посібник і рекомендації з вивчення дисципліни. К. : вид-во «Гарант СВ», 2015, 164 с.

9. Колупаєва А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія / А. Колупаєва. — К. : САММІТ-книга, 2008.

10. Корнеев Д.Н., Корнеева Н.Ю., Саламатов А.А. Инклюзивная компетентность педагога профессионального обучения: от идеи к диссеминации педагогического опыта // Современные наукоемкие технологии. — 2016. — № 5–1. — С. 116–120. Режим доступа: URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=35868> (дата обращения: 06.09.2020).

11. Корнеев Д.Н., Корнеева Н.Ю., Саламатов А.А. Инклюзивная компетентность педагога профессионального обучения: то идеи к диссеминации педагогического опыта // Современные наукоемкие технологии. — 2016. — № 5–1. — С. 116–120; URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=35868> (дата обращения: 27.08.2020).

12. Левченко Т.І. Концептуальна парадигма розвитку вищої освіти : монографія / Левченко Т.І. Вінниця : Нова Книга, 2017. 344 с

13. Теоретико-методологічні засади та технології інклюзії у ЗВО. Досвід Університету «Україна» : кол.моногр. / Таланчук П.М., Чайковський М.Є. та ін.; за наук.ред. П.М. Таланчука. К.: Університет «Україна», 2018. 481 с.

14. Хитрюк В. В. Основы инклюзивного образования [Электронный ресурс] : учеб.-метод. комплекс / В. В. Хитрюк, Е. И. Пономарёва. Барановичи : РИО БарГУ, 2014. 372 с.

15. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки [текст]: підручник / З.М. Шевців. К.: Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

16. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А. Ясвин. М.: Смысл, 2001. 365 с.

17. Kyrylenko V., Kolchenko K. Vocational Competence formation for Social Work Specialists // Social Welfare Interdisciplinary Approach, Volume, 2011. №1 (1). — С. 28–35.

18. Kossewska I. Wspolczesne modele integracji szkolnej dzieci niepełnosprawnych / Studia psychologica. 2003 / 1/.

19. Bąkowska D. Nauczanie integracyjne, jako jedna z form kształcenia specjalnego [Электронный ресурс]. URL: www.edu-forum.pl/modules.php?...d. (Дата обращения 20.01.2013).

РОЗДІЛ ІV. МЕТОДИ НАВЧАННЯ І ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ОНЛАЙН-ОСВІТИ

Іванова І.Б.

- 4.1. Поняття «метод навчання» і онлайн-освіта.*
- 4.2. Навчальні заняття: лекція, семінар.*
- 4.3. Самостійна робота студентів.*
- 4.4. Контроль і самоконтроль у навчально-виховному процесі.*

2.1. Поняття «метод навчання» і онлайн-освіта

Психологи стверджують, що сучасне покоління молоді відноситься до покоління Z — цифрового покоління, покоління мультимедійних технологій. Цих молодих людей відрізняє, перш за все, максимальна наближеність до інформації, з якою вони вміють відмінно працювати. Діти в ХХІ столітті фактично народжуються з мобільним телефоном в руках, а першою іграшкою для них стає гаджет або комп'ютер. Ті, кому зараз 30 і більше років, були виховані на книгах, але покоління Z мислить зовсім іншими категоріями. Максимум, що вони можуть прочитати — якусь статтю, але набагато звичніше для них міні-новини, формат твітів і статусів в соціальних мережах. Образ їх думок відрізняється фрагментарністю, а в деяких питаннях поверховістю. Основною відмінною рисою цього покоління є «кліпове» мислення. Викладач, якому за 30 і більше, опиняється в ситуації пристосування до нових освітніх та інформаційних потреб сучасної молоді.

Студенти, які навчаються на спеціальностях «Соціальна робота», «Спеціальна освіта», «Психологія», «Фізична терапія» та інш. за особливостю фаху не можуть обмежуватись форматом цифрової, мультимедійної комунікації. Формування професійних якостей фахівців людинознавчих професій — співчутливості, щирості, рефлексивності, турботливості — стикаються в умовах сучасної освіти з особливостями соціальної дистанції, тим більше в непередбачуваних ситуаціях, пов'язаних із порушенням нормального ходу навчального процесу.

Педагогічні ознаки інклюзивного освітнього середовища:

- повага;
- дружність, щирість;
- партнерство, співробітництво, взаємодітримка, взаєморозуміння;
- емпатія, милосердя;
- відповідальність;
- захищеність і безпека.

Метод

З поняттям «метод» студенти знайомі, вивчаючи основи педагогіки, соціальної педагогіки, психології, соціальної роботи, соціології, різних галузей наукового знання. «Метод» — у перекладі з латинської — шлях, спосіб досягнення мети. Навчаючись у **закладі вищої освіти (ЗВО)** студенти набувають навичок гарно, складно, логічно, словом — вправно висловлювати свої думки усно і письмово. Адже той, хто добре розуміє зміст і сутність того чи іншого явища, що вивчається, так само прекрасно викладає свої думки вербально (словесно).

Навряд чи до ХХ століття викладачі університетів переймалися питанням, як викладати, тодішнього вченого скоріш за все займало питання змісту наукового знання (що викладати). Особистісно орієнтована система навчання приділяє велику увагу способам передачі наукової інформації та її репродуктивному та продуктивному відтворенню.

Метод навчання — спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладачів та студентів, спрямованої на досягнення поставлених ЗВО цілей.

Процес навчання складається з методів викладання і методів учіння. На методи учіння відводиться приблизно 80% навчального процесу.

Метод викладання — спосіб упорядкованої діяльності викладачів, спрямованої на досягнення поставлених ЗВО цілей. Викладання — діяльність педагога в процесі навчання, що полягає в постановці перед студентами пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою учнів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь та навичок.

Метод учіння — спосіб пізнавальної діяльності студентів, зорієнтований на творче оволодіння знаннями, уміннями і навичками та вироблення світоглядних переконань на заняттях і в самостійній роботі.

Методи навчання у ЗВО класифікуються відповідно до способу передавання і отримання знань та наукової інформації.

Методи викладання

Спосіб передавання знань та наукової інформації:

– вербальний (словесний) — інформаційно-повідомлювальний, пояснювальний, інструктивний, пояснювально-ілюстративний, пояснювально-спонукальний, спонукальний (пояснення, інструктаж, розповідь, бесіда, навчальна дискусія);

– наочний — ілюстрування (презентації у Power Point, схеми, географічні карти, моделі, таблиці, рисунки), демонстрування (відеоролик, відеопрезентація, телепередача, відеосюжет, кінофільм).

Спосіб трансляції знань: в аудиторії, дистанційно, онлайн, Інтернет.

Форма організації навчального процесу: лекція, практичне, семінарське заняття, консультація, контроль.

Методи учіння

Спосіб отримання знань та наукової інформації: виконавчий, репродуктивний, практичний, частково-пошуковий, пошуковий (активність і виконання завдань для самостійної роботи, активність під час проведення онлайн занять — вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, творчі завдання, опитування, бесіда, дискусія).

Спосіб прийому знань: в аудиторії, дистанційно, онлайн, Інтернет.

Форма організації навчального процесу: лекція, практичне, семінарське заняття, консультація, самостійна робота, самоконтроль.

Процес професійної підготовки на тій чи іншій спеціальності віддзеркалює процеси, які відбуваються у практичній професійній діяльності. Тому навчальні заняття будуються відповідно до особливостей роботи фахівця на своєму робочому місці.

Наприклад, викладачі, які викладають навчальні дисципліни на спеціальності «Соціальна робота» можуть використовувати

такі концептуальні підходи, як «навчання-дослідження», «навчання-допомога», «навчання-контроль», «навчання-виховання», «навчання на досвіді» та ін.

Навчання-дослідження спонукає студентів розпізнати, діагностувати життєву ситуацію, в якій перебуває людина. З цією метою дуже активно використовуються частково-пошукові і пошукові методи навчання.

Навчання-допомога зорієнтовано на формуванні умінь і навичок надання соціальної допомоги і підтримки людині, яка перебуває у складних життєвих обставинах. Навчання розглядається як «навчання-допомога», в процесі якого викладач за необхідності надає студентам консультаційну підтримку, стимулює, активізує їх навчально-пізнавальну діяльність, створює в академічній групі ситуацію взаємодопомоги і взаємопідтримки, що важливо, студентам з особливими освітніми потребами.

Навчання-контроль вводить студентів в ситуацію соціального втручання. Цьому важливому підходу у соціальній роботі відповідає за змістом «навчання-контроль»: контроль та самоконтроль знань, умінь та навичок, моніторинг успішності і дотримання навчальної дисципліни, мобілізація позитивних ресурсів і можливостей всього освітнього середовища для покращення учіння та самостійної роботи студентської молоді.

Навчання-виховання зумовлює вибір оптимальних підходів у розв'язанні проблем окремої людини чи групи людей. В навчальному процесі відповідно використовується «навчання-виховання», основу якого складає педагогічний, виховний вплив на особистість студента. Мова йде про формування професійних якостей, які не оцінюються в системі балів у закладі вищої освіти. Зміст навчання спеціальності відображається у формуванні особистості молодих людей, майбутніх фахівців, їх відповідальності, добросовісності, людяності, духовності, здатності до саморозвитку.

Навчання на досвіді — основа професійної підготовки на всіх спеціальностях. Зміст цього підходу у тому, щоб студенти навчилися використовувати набуті у процесі навчання знання, уміння і навички, у практичній діяльності, навчались, — працюючи і працювали, — навчаючись.

У закладах вищої освіти використовуються такі форми навчання та організації навчально-виховного процесу:

- навчальні заняття: лекції, семінарські і практичні (лабораторні) заняття, консультації;
- самостійна робота;
- практична підготовка (організація і проведення практики);
- контрольні заходи.

Інклюзивні технології навчання

– *Педагогічний супровід* навчання студентів з особливими освітніми потребами в орієнтації, комунікації, пересуванні (студенти з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, аутизмом та інш.). Викладачі виконують роль тьютора.

– *Змішане навчання* (перевернутий клас, кооперативне, індивідуалізоване навчання (найбільш є актуальним для студентів ЗФН): студенти прослуховують (з порушенням слуху — читають посібники) вдома відеолекції у підходящому темпі і ритмі, конспектують, опрацьовують незрозумілі питання; в аудиторії — виконують завдання, працюють у команді (мікрогрупі), взаємодіють, допомагають один одному; розміщують завдання на платформі MOODLE. Викладачі виконують роль консультанта, коуча, фасилітатора.

– *Дистанційне навчання*: студенти вивчають навчальну дисципліну через систему MOODLE або / і використовуючи можливості Он-лайн освіти (90-хвилинні лекції та практичні заняття замінюються 10–20-хвилинними вебінарами, які чергуються із практичними вправами, сесіями запитань та відповідей, дискусійними групами).

4.2. Навчальні заняття

Лекція

Лекція — один із основних видів навчальних занять у складі вищої освіти. В умовах дистанційного онлайн-навчання викладач має можливість варіювати з вибором методів викладання, особливо, якщо є зворотний зв'язок зі студентами. Інтерактивна лекція створює умови для активної комунікації і професійної рефлексії зі студентами, значно активізує їхню увагу, забезпечує продуктивне засвоєння знань. Як правило — це бінарні лекції. Бінарність вербальних та наочних методів навчання забезпечується завдяки використанню презентацій

Power Point, відеоінформації, схем, таблиць, графіків, діаграм, що коментуються викладачем під час викладу теоретичного матеріалу.

Зміст навчання, інформація, яка використовується викладачем в ході лекції впливає на вибір методів викладання. Тому виділяються такі види лекційних занять, які частіше за все використовують викладачі закладів вищої освіти: лекція-наукова доповідь, лекція-інформація, лекція з постановкою проблеми, лекція-дискусія, лекція-візуалізація, лекція-роздуми, лекція-консультація, лекція-орієнтація.

Лекція — наукова доповідь. Викладач висвітлює основні теоретичні підходи і наукові погляди, що стосуються теми лекції. Матеріал лекції чітко структурований, розподілений на логічно завершені частини. Пояснюються найбільш складні терміни та умовиводи. Використовуються цитати із першоджерел, посилання на науковців — авторитетів у даній галузі наукових знань. Лекція може бути присвячена огляду наукової літератури.

Лекція-інформація відноситься до пояснювально-ілюстративних методів навчання. Викладач знайомить студентів з інформацією, що вимагає тільки її репродуктивного відтворення, розрахована на запам'ятовування основних соціальних фактів, подій тощо. При цьому він орієнтує студентів в інформаційних потоках, допомагаючи знайти необхідні джерела інформації. Прикладом можуть бути лекції з історії становлення і практики професії, її законодавчої та нормативно-правової бази, ілюструються статтями із законів, рисунками, правовими документами.

Лекція з постановкою проблеми значно активізує процес навчання, стимулює навчально-пізнавальну діяльність молоді. Постановка проблеми означає, що навчальний процес переходить на якісно новий рівень засвоєння знань. На початку лекції викладач обирає один із методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: пряме запитання, що вимагає відповіді наприкінці лекції, мозковий штурм, ситуаційна або рольова гра, інтелектуальна розминка тощо. Психологізація навчання — основна риса навчання з постановкою проблеми. Застосовуються також такі форми навчання, як звернення до слухачів і одержання зворотного зв'язку, порівняння, наведення конкретних прикладів, стимулювання слухачів до активної дискусії з лектором, розбір переваг і недоліків матеріалу, що розглядається, побудова гіпотез, використання відеотехнологій

для підтвердження різних поглядів, альтернативного пояснення особливо складних проблем, залучення студентів до пошуку необхідних рішень, звернення до особистісного досвіду студентів, формулювання логічних доведень, висновків тощо.

Лекція-дискусія читається або всередині або наприкінці вивчення навчального предмету. Зміст навчального матеріалу та інформації тісно пов'язаний з іншими темами, що вже вивчались, має інтегративний, інтерактивний, міждисциплінарний характер. Під час проведення лекції використовуються методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, що стимулюють інтелектуальну активність студентів, підключають процеси тісної взаємодії в ході обговорення наукових і практичних питань. Викладач ставить перед студентами риторичні запитання, що вимагають зворотного зв'язку, пропонує для обговорення діаметрально протилежні думки і погляди науковців і практиків соціальної роботи, дискусійні питання розвитку окремих напрямків теорії і практики. Такі лекції надають студентам можливість бути активними учасниками навчального процесу, формують культуру взаємовідносин у групі, толерантність, терпимість до думки інших людей, емпатійність.

Лекція-візуалізація спирається на використання наочно-ілюстративних методів навчання, відеотехнологій, аудіовізуальних засобів навчання, творів екранного мистецтва. Кінофільм чи його уривок, телепередача чи її фрагмент, навчальний фільм, відеоролик — логічна частина лекції чи її основа. Перед початком перегляду аудіовізуальної інформації формулюються питання, на які необхідно звернути увагу, створюється певний настрій, що відповідає жанру та темі інформації. Після перегляду відбувається обговорення відеосюжетів. Так викладачі намагаються створити емоційно збагачене навчальне середовище, пробуджують емпатію, співпереживання, емоції, які виховують душу і серце особистості.

Лекція-роздуми. Лекцію-роздуми характеризують особливості добору змісту наукової і навчальної інформації, а також тон та стиль спілкування викладача зі студентами. Лекція може будуватись на висвітленні практичних аспектів спеціальності, при цьому викладач активно висловлює власну думку про переваги та недоліки того чи іншого напрямку теорії та практики професії, її минулого та майбутнього. Значно позбавляють хід лекційного заняття розповіді про власний до-

свід, наведення прикладів із художньої, науково-популярної, публіцистичної літератури. Часто викладач ставить завдання — виховання емпатії, співчуття до особистості, етики взаємовідносин з людьми, колегами по справі, партнерами у професійній діяльності, позитивного ставлення до професії.

Лекція-консультація проводиться з метою узагальнення, систематизації знань пройденого навчального матеріалу, надолуження тих прогалин, які залишилися при вивченні окремих тем, аналізу та корекції помилок при проведенні письмових контрольних робіт, виконання тестових завдань, підготовки до підсумкового контролю.

Лекція-орієнтація проводиться для допомоги студентам у питаннях, пов'язаних із різноманітними інформаційними потоками, які відрізняються за своїм змістом, характером, стилем, тоном, манерою викладу інформації, призначених для різних цільових аудиторій громадян. Викладач відіграє роль гіда, наставника, супервізора, допомагає студентам зорієнтуватись у складних професійних питаннях, сприяє вихованню морально-етичних якостей, формуванню самоконтролю та розвитку активного мислення.

Також в умовах он-лайн освіти набуває важливості проведення такого навчального заняття як *майстер-клас*. Майстер-клас може проводитись в лабораторії університету, на підприємстві, в організації соціальної сфери, освіти, охорони здоров'я, інш. До проведення майстер-класу залучаються провідні фахівці у певній галузі знань, практики, що мають великий досвід професійної діяльності. Майстер-клас поєднує в собі елементи лекційного, практичного, лабораторного заняття, тренінгу. Основу тематики майстер-класів складають різні аспекти і прийоми використання технологічних процесів, авторські методи застосування технологій на практиці. Завдання майстер-класу: передача Майстром свого досвіду шляхом прямого і коментованого показу послідовності дій, методів, прийомів і форм діяльності; спільне відпрацювання технологічних

підходів Майстра і прийомів вирішення поставленої в програмі майстер-класу проблеми; рефлексія власної професійної майстерності учасниками майстер-класу; надання допомоги слухачам у визначенні завдань саморозвитку і формуванні індивідуальної програми самоосвіти та самовдосконалення.

Семинар

В умовах онлайн-навчання використовуються такі види семінарів: семінар-конференція, семінар-дискусія, семінар з тренінговим компонентом.

Семинар-конференція проводиться на основі підготовки студентами стислих наукових доповідей та рефератів. За академічну пару на такому семінарі виступає 7–9 студентів. Важливо добре підготуватись і написати відповідно до встановлених вимог текст реферату, доповіді, виступу. Семінар-конференція — це найбільш традиційний спосіб висвітлення та закріплення навчального матеріалу.

Семинар-дискусія активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів, пробуджує думку, надає можливість виявити свої здібності. Методика проведення семінару-дискусії є логічним продовженням попередньої роботи викладача на таких видах лекцій як наукова доповідь, конференція, дискусія. Студенти обговорюють питання, визначені програмою проведення семінару на основі прочитаної навчальної або наукової літератури. Викладач може використовувати також прямі запитання до студентів — фронтальне опитування.

Семинар з тренінговим компонентом складається з двох частин. Перша присвячена висвітленню теоретичних питань, друга — відпрацюванню певних практичних умінь та навичок.

Також використовуються такі методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, як інтелектуальна розминка та мозковий штурм. На таких семінарах забезпечується зв'язок теорії з практикою.

4.3. Самостійна робота студентів

В умовах дистанційного навчання, он-лайн та Інтернет-освіти самостійна робота студентів відрізняється своїми особливостями.

Самостійна навчальна робота студентів — одна із форм активної навчально-пізнавальної діяльності, інтеграція діяльності викладачів і студентів в умовах інформаційного навчального середовища.

Самостійна робота студентів розуміється як:

- засіб закріплення навчального матеріалу, активізації пізнавальної діяльності;
- робота, яка здійснюється з метою набуття нових знань і вмінь без участі викладача, але за його завданням та під його керівництвом;
- сукупність навчальних дій, за допомогою яких відбувається самостійне закріплення і поглиблення раніше здобутих знань, умінь і навичок, а також оволодіння новими.

Самостійна робота студентів під керівництвом викладача здійснюється з метою:

- допомоги щодо кращої орієнтації в інформаційних потоках і джерелах, виборі потрібної інформації, складанні бібліографії з теми, яка вивчається або досліджується;
- допомоги при підготовці до семінарських і практичних занять, написання студентських наукових робіт.

Для проведення індивідуальної самостійної роботи між викладачами і студентами здійснюється віртуальний зв'язок, зумовлений визначеними завданнями для студентів денної і заочної форм навчання в основі якого:

1. Вивчення навчальної і навчально-методичної літератури, опрацювання першоджерел, словників, енциклопедій, монографій, статей і написання на їх основі рефератів, опорних конспектів, тез, есе;

2. Виконання творчих і практичних завдань, вправ: схем, діаграм, таблиць, графіків, що є результатом систематизації, узагальнення та аналізу різної за змістом навчальної та наукової інформації, складання бланків інтерв'ю і анкет для проведення соціологічного дослідження, написання есе, статей, соціальних проектів і соціальних програм, аналіз життєвої ситуації та індивідуального випадку клієнта, розробка методик проведення тренінгів, технологій медіації, соціального супроводу тощо.

3. Написання наукових робіт: рефератів, контрольних, курсових, дипломних, магістерських робіт, наукових оглядів, доповідей, статей.

Періоди проведення самостійної роботи студентів:

1. Підготовчий: реєстрація на навчальній дисципліні освітньої платформи MOODLE, ознайомлення з програмою і структурою навчальної дисципліни.

2. Організаційний: методичне, технічне, інформаційне забезпечення самостійної роботи.

3. Виконання завдання і розміщення його на платформі MOODLE.

4. Оцінювання викладачем завдання за узгодженою системою балів.

Студенти про дистанційне навчання

Цей спосіб навчання дає можливість навчатися тим, хто в силу певних причин не може це робити в масових установах (Софія).

Знаходити швидше інформацію яка потрібна, не сидіти до вечора в бібліотеках, щоб знайти якусь інформацію. Також не потрібно носити з собою багато книжок, тому що зараз інноваційні технології дозволяють скачувати і мати всю інформацію на телефоні адже це є дуже зручно (Дарина).

Особисто я вважаю, що моему поколінню пощастило — адже зараз здобути освіту (або ж декілька одразу) набагато легше, ніж колись — було б бажання (Олена).

Навчання і організація самостійної роботи студентів з особливими освітніми потребами проводиться відповідно до принципів диференційованості, гнучкості, індивідуального підходу до кожного студента, що зумовлюється особливостями нозології інвалідності та особливими освітніми потребами студентів з інвалідністю. Йдеться про умови і термін, який відводиться на виконання завдання всім студентам, та його реальність, прийнятність для виконання студентами з вадами слуху (неможливість участі в дискусії і опитуванні без перекладача жестової мови), з вадами зору (необхідна наявність озвучених комп'ютерних програм, допомога асистента), з порушенням опорно-рухового апарату (наявність асистента при певній інвалідності).

Такі методи (прийоми) навчання, як бесіда, дискусія, опитування, реферат, доповідь, есе використовуються у ЗВО для перевірки і закріплення знань студентів з певної навчальної теми.

Важливими методами самостійної роботи є робота з книгою, творче (практичне) завдання.

Робота з книгою — основа навчальної і наукової роботи студентів у закладі вищої освіти. Сучасні студенти надають перевагу читанню на цифрових носіях: електронні книжки, гаджети, смартфони. Часто, на жаль, читання першоджерел замінюється вилученням з Інтернет-ресурсів готових рефератів, курсових робіт, або «безіменних» текстів. Читання наукових праць або навчальних підручників і посібників у студентські роки — добре сформована звичка, яка не залежить від натхнення чи читацьких пріоритетів.

Види роботи з книгою.

Конспект. Маючи комп'ютер, студент, звичайно не буде конспектувати текст «вручну». Зазвичай студенти конспектують текст по ходу читання, переносячи інформацію кусками в окремий файл, здається, що все важливо, і конспект тоді за об'ємом мало відрізняється від першоджерела. Однак бажано текст для цілісного сприйняття інформації читати частинами (главами, розділами), відмічати важливі і цікаві думки. І тільки після цього робити конспект. Найбільш поширеними видами конспектів в умовах он-лайн освіти є опорний конспект і тезисний конспект.

Опорний конспект — дозволяє творчо переробити інформацію і представити її у вигляді схем і таблиць. Опорний конспект — кодування навчального матеріалу за допомогою умовних знаків, символів, схем, графіків, таблиць. Він сприяє кращому запам'ятовуванню навчальної інформації, її узагальненню і систематизації, розвиває логічне, абстрактне мислення.

Тезисний конспект складається із тез і цитат. Теза — думка, висловлена у книжці і статті, яка коротко і чітко формулює основну ідею, або провідне завдання, що стоїть перед кимось. Цитата — точний, дослівний уривок з тексту. Тезисний конспект може бути складений за тими питаннями, які визначив викладач. Є дуже корисним при написанні наукових робіт.

Реферат — короткий усний або письмовий виклад наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги. Це доповідь на будь-яку тему, що написана на основі критичного огляду літературних та інших джерел. Реферат пишеться за вимогами, які висуваються до написання студентських наукових робіт: титульна сторінка, план, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури. Об'єм реферату — від 10 до 15 сторінок: шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал між абзацами — 1,5. По лівому полю — абзаци, по правому полю — текст вирівнюється, між абзацами не може бути розривів. Зміст реферату відповідає темі і у стислій формі розкриває її.

Реферат може бути оприлюднений у вигляді доповіді, адаптованої до тексту повідомлення.

Творче завдання демонструє вміння студентів мислити креативно, нестандартно, продукувати власні ідеї, продуктивно працювати з різними видами інформації. Найбільш розповсюдженими видами творчих завдань є: есе, презентація Power Point, проспект, плакат, програма проведення тренінгу, модель, алгоритм.

Есе — короткий науковий, критичний та інший нарис, який відзначається вишуканістю форми. Студентам пропонується тема, з якої вони висловлюють власні думки у стислому вигляді на 1–2 сторінках. Есе формує вміння креативного мислення, висловлення близьких по духу думок, які підкріплюються цитатами відомих вчених, видатних постатей. Есе використовується також як форма контролю в тестових завданнях.

Одні пишуть вдень, інші вночі. Одним потрібна тиша, інші включають радіо. Одні пишуть ручкою, інші за комп'ютером, треті наговорюють в диктофон. Хтось пише чернетку в один присід, після чого редагує її цілком, а хтось здатний перейти до другого абзацу тільки після нескінченно довгої метушні з першим.

Хто ясно мислить, той ясно пише; одного без іншого не буває.

Уільям Зинсер. «Как писать хорошо».

Презентація Power Point представляє собою інформацію за чітко розподіленими інформаційними блоками, розвиває

пошукові здібності. У презентації можуть використовуватись рисунки, фотографії, схеми, таблиці. Тому вона є найбільш емким відображенням знань студентів з тієї чи іншої теми.

Проект — у навчальному процесі — результат задуму, плану студентів з розробки певної ідеї, яка має суспільне, соціальне значення. Проект є результатом вивчення, осмислення і переробки теоретичного матеріалу, відпрацювання методів і технологій. Структуру проекту пропонує викладач. Бажано, щоб він був оприлюднений, і студенти могли висвітлити його основні ідеї.

Перспект, плакат

Наприклад, розробка проспекту або плакату соціальної служби відноситься до роз'яснювально-інформаційних методів соціальної роботи. Як правило до виконання цього завдання із задоволенням погоджуються студенти, які вміють добре малювати або мають креативне мислення. Для того, щоб виконати дане завдання необхідно вивчити структуру соціальної служби, мету і завдання її діяльності; знайти підходящі фотографії, малюнки, або зробити їх самостійно, написати гарний текст. Презентація проспектів і плакатів часто відбувається у формі конкурсу чи захисту творчої роботи, демонструє вміння студентів узагальнювати і систематизувати інформацію, яка вивчалась.

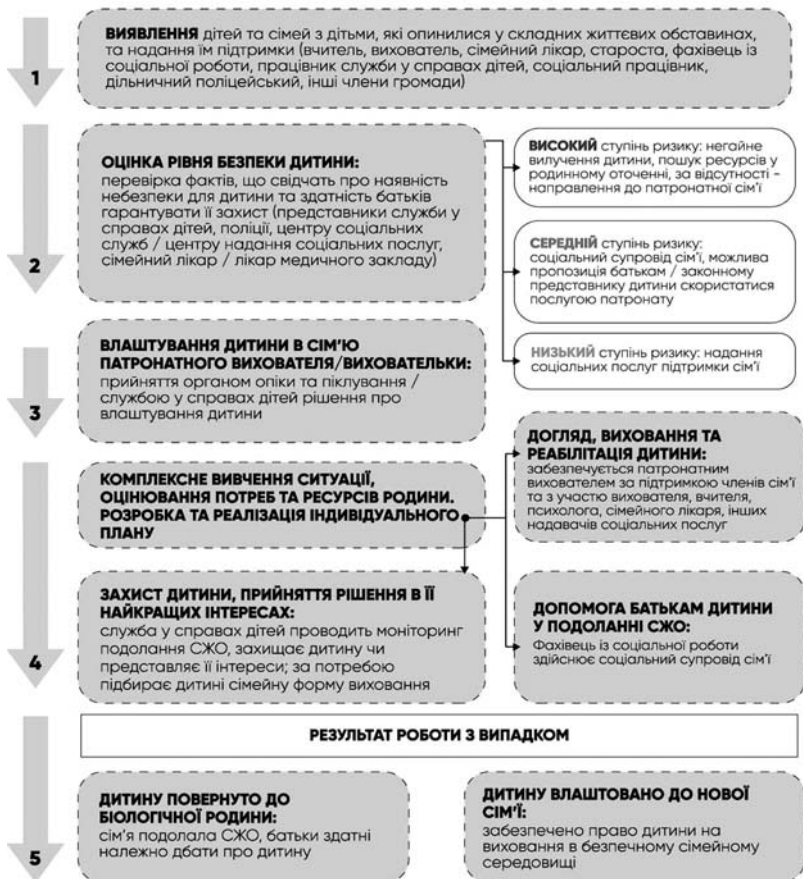
Програма проведення тренінгу

Тренінг активно використовується як освітня форма групової роботи. З окремих навчальних дисциплін викладачі можуть надати студентам завдання написати програму проведення тренінгу для певної категорії клієнтів соціальних служб. При складанні програми тренінгу застосовуються такі методи, як: бесіда, інтерактивна лекція, демонстрація, аналіз відеороликів, галерея, рольові ігри та вправи, дискусія, брейн-стормінг (мозковий штурм), моделювання практичних ситуацій та інш.

Модель — зразок, точна копія, в соціальній роботі — певної структури теорії соціальної роботи і функціональних особливостей організацій соціальної сфери (модель фахівця соціальної роботи, модель соціальної роботи з людьми похилого віку, модель менеджменту персоналу соціальної служби, модель соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді тощо). Модель має форму схеми або рисунку (див. стор. 77).

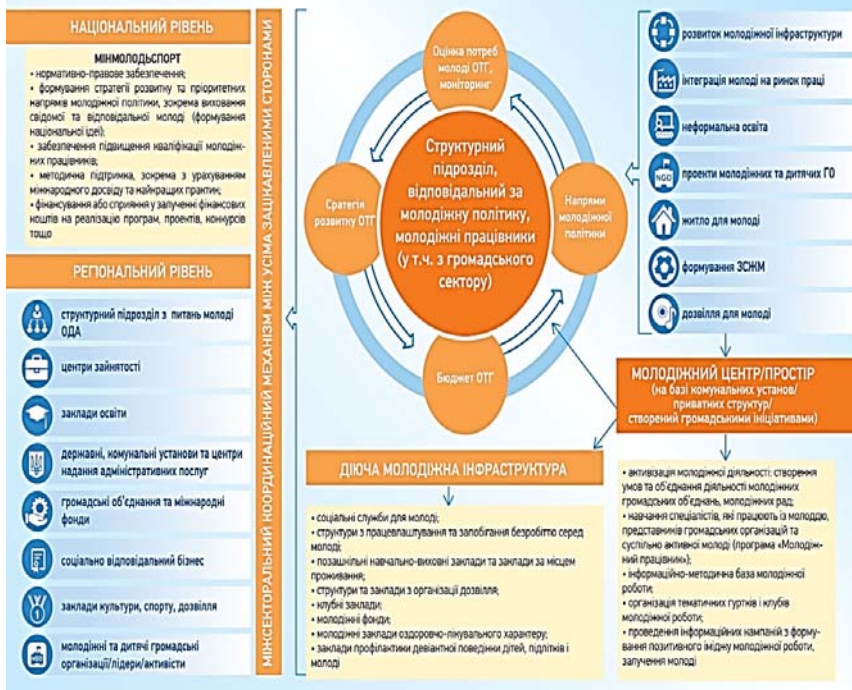
Алгоритм — послідовність вибору оптимального рішення проблеми за наявності певних варіантів, умов. Наприклад, алгоритм соціальної профілактики, реабілітації тощо. Алгоритм представляється в описовій формі або у вигляді схеми. Є результатом опрацювання теоретичного матеріалу, його творчої переробки і створення готового рішення для поводження фахівців соціальної роботи в різних професійних ситуаціях.

Алгоритм надання послуги патронату над дитиною:

Джерело: Що таке послуга патронату над дитиною та які переваги її запровадження у громаді? // Інформаційна брошура.

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ МІСЬКОЇ/СЕЛИЩНОЇ/СІЛЬСЬКОЇ ОТГ

4.4. Контроль і самоконтроль

Контроль знань студентів проходить на основі модульно-рейтингової системи, яка є одним із шляхів поліпшення якості навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти, невід'ємною складовою всього навчально-виховного процесу та діагностики результатів навчання.

Навчально-виховний процес при вивченні навчальної дисципліни за модульно-рейтингової системи навчання складається із модулів.

Модуль — це логічно завершена частина навчального матеріалу, яка обов'язково закінчується контролем знань та умінь студентів. Основою для формування модулів є робоча навчальна програма дисципліни.

Модульно-рейтингова система сприяє створенню нормальних педагогічних і соціальних умов для отримання необхідного рівня кваліфікації, отримання чіткого уявлення про ті причини, які сприяють чи перешкоджають досягненню результатів навчання.

Вона зорієнтована на стимулювання пізнавальної діяльності студентів за рахунок скорочення аудиторних занять і збільшення обсягу годин на самостійну роботу, індивідуальну роботу під керівництвом викладача. Студент в процесі навчання розвиває у собі навички самостійного оцінювання власного рівня підготовки, вибирати і визначати рівень засвоєння знань, відчувати задоволення від навчання.

Модуль містить пізнавальну та навчально-професійну частини. Перша формує теоретичні знання, друга — професійні вміння і навички на основі отриманих знань.

Види рейтингового контролю

Модульно-рейтингова система складається з 3–4 видів контролю відповідно до певного рівня навчання, за його місцем у навчальному процесі. Виділяються такі види контролю: точний, періодичний (модульний, тематичний), підсумковий.

Поточний контроль

Поточний контроль є найбільш типовим і традиційним і проводиться протягом семестрового періоду навчання, включає в себе підготовку до семінарських занять, самостійну роботу студентів. Одні навчальні теми обмежуються такими видами аудиторної та позааудиторної роботи, як конспектування наукової літератури, підготовка рефератів та доповідей, проведення експрес-контролю, інші — вимагають прикладної роботи у вигляді творчих завдань, програмування та проектування професійних ситуацій. Результати поточного контролю виставляються на основі навчальної активності студентів під час проведення семінарських занять і обов'язкового розміщення письмових видів завдань на освітній платформі MOODLE:

- написання рефератів і наукових доповідей;
- конспектування наукової і науково-методичної літератури;
- письмове виконання творчих (практичних, лабораторних) завдань і вправ: написання есе, соціальних проектів і програм, аналіз літератури, складання бібліографії і словників термінів з теми, розробка моделей, схем, таблиць, діаграм, алгоритмів, бланків опитування та інтерв'ю тощо);

– виступи і активність на семінарських заняттях (участь в обговоренні питань — бесідах, дискусіях, фронтальному опитуванні);

– написання завдань для самостійної роботи і контрольних робіт студентами заочної форми навчання.

Основним методом перевірки і закріплення знань студентів під час поточного контролю є опитування.

Опитування

Опитування в навчальному процесі — з'ясування, перевірка і закріплення знань студентів в умовах он-лайн освіти у вигляді бесіди, дискусії та фронтального опитування.

Бесіда визначається в словнику української мови як розмова. Бесіда проводиться на основі тексту із прочитаного навчального підручника, посібника, наукової статті, монографії, статті із періодичного видання, переглянутого відеосюжету, відеоінформації. Для участі у бесіді у студентів можуть бути підготовлені конспекти, цитати, тези, на які вони можуть посилатись. Групова бесіда часто може привести до дискусії. Зазвичай — це добре підготовлена імпровізація, яка виявляє рівень самоорганізованості і самокерованості студентів.

Дискусія у словнику української мови визначається як широке публічне обговорення певного спірного питання. Навчальна дискусія базується на добре опрацьованій теоретичній частині навчального матеріалу. Студентами готуються конспекти першоджерел, до яких вони можуть звертатись, відстоюючи власну думку. Викладач ставить перед студентами питання, які потребують обговорення, координує виступи студентів, створює умови для ведення дискусії в рамках навчальної теми, виявляючи повагу до їхніх думок і висловлювань. На такому занятті оцінюється змістовність, обґрунтованість, логічність відповідей.

Фронтальне опитування — звернення викладача до кожного студента з того чи іншого питання. Такий вид усного опитування наближається до письмового експрес-контролю, який протягом стислого терміну дає можливість виявити рівень знань з теми, питання, яке вивчається. Студентам не треба боятись такого виду опитування, коли вони не знають, з яким питанням і до кого може звернутись викладач. Викладач може запропонувати студентам «пограти в м'яча» — поставити запитання один одному. Вміло поставлене запитання відображає знання студентів з даної теми.

Кожен вид роботи оцінюється в балах (від 5 до 20 балів). Оцінюється також активність студентів: відповідність термінам виконання, змістовність і об'єм, доопрацювання і покращення результатів, взаємодопомога, контактність тощо.

Періодичний (модульний, тематичний) контроль

Періодичний (модульний, тематичний) контроль знань проводиться у кінці вивчення модуля (теми) і, як правило, в умовах онлайн-освіти має письмовий характер. Види періодичного контролю:

- розміщення на освітній платформі MOODLE рефератів, контрольних робіт, творчих завдань;
- модульний колоквиум на платформі ZOOM.

За поточний і періодичний контроль студентам необхідно накопичити 60 балів.

Підсумковий контроль (екзамен, залік) проводиться після вивчення навчальної дисципліни і обіймає зміст всіх навчальних тем періоду навчання. Види підсумкового контролю:

- тестування на освітній платформі MOODLE;
- усний екзамен в умовах використання системи ZOOM та ін.;
- розміщення на освітній платформі MOODLE рефератів, контрольних робіт, творчих завдань.

За підсумковий контроль студенти отримують 40 балів.

За рішенням викладача при визначенні рівня професійної підготовленості студента з тієї чи іншої навчальної теми враховується загальнонаукова і практична робота студентів, наприклад: участь в он-лайн-конференціях, публікації у фахових виданнях, участь у роботі наукових гуртків та товариств, тренінгах і семінарах, які проводяться благодійними організаціями і фондами, волонтерська діяльність, робота у студентській соціальній службі тощо.

Самоконтроль студентів

Самоконтроль студентів. Для підтримання самоконтролю необхідно скласти графік проведення занять, планувати роботу щотижнево, здійснювати самоконтроль вчасного виконання завдань для самостійної роботи і контрольних робіт, всіх видів контролю засвоєння компетентностей, проявляти професійні якості фахівця, створювати атмосферу взаємодопомоги і взаємопідтримки в освітньому інклюзивному середовищі.

Тестування

Тестування — це метод діагностики знань студентів з використанням стандартизованих запитань і завдань, що мають певну шкалу значень. Тестування використовується під час періодичного (модульного, тематичного) і підсумкового (екзамен, залік) контролю.

Форми тестових завдань.

1. Стандартизовані — звичайні, закриті, альтернативні тестові завдання, які передбачають наявність відповіді на зразок: «так»-«ні», «правильно-неправильно»; з множинним вибором; відновлена послідовність; перехресні; вибірково об'єднувальні (порівняння і протиставлення).

2. Відкриті — на доповнення, на перелік.

Наприклад, в системі комп'ютерного тестування на освітній платформі MOODLE на спеціальності «Соціальна робота» використовуються такі тестові завдання: вибір із множини, на відповідність, коротка відповідь, визначення пропущених слів, есе.

Вибір із множини

Тест. В якому законі дається визначення поняття «фахівець із соціальної роботи»?

1. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю.
2. Про соціальне становлення та розвиток молоді в Україні.
3. Основи законодавства про охорону здоров'я.
4. Цивільний кодекс.

Правильна відповідь 1.

Тест. Розкрийте сутність поняття «соціальна робота»

1. Галузь людських знань, сфера прийняття управлінських рішень.

2. Особливий вид професійної діяльності уповноважених органів і організацій з надання державного і недержавного сприяння людині з метою проведення позитивних соціальних змін в її житті, захисту і підвищення добробуту.

3. Соціально-історичні закономірності перебігу подій і явищ суспільного життя.

4. Соціальний захист і підтримка соціально уразливих верств населення.

Правильна відповідь 2.

На відповідність

Тест. Визначте метод соціальної роботи відповідно до його змісту

1.	Волонтерська робота	2	Телефонні служби, діяльність яких спрямована на певну мету і реалізацію більш широких програм, які пропонують населенню різні послуги.
2.	Телефонне консультування	1	Добровільна, непрофесійна соціальна робота, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, поглибленню почуття солідарності, задоволенню потреб людини.
3.	Фостерінг	3	Метод соціальної роботи, що сформувався на основі деінституалізації державних закладів утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування і створення прийомних сімей.
4.	Самокерована групова робота	5	Інноваційний метод соціальної роботи, суть якого полягає в тому, що соціальні служби не очікують звернення клієнтів, а виходять із своїми послугами на вулиці.
5.	Мобільна соціальна робота	4	Метод соціальної роботи, спрямований на стимуляцію соціальної активності особистості, реалізацію її потенційних можливостей шляхом впливу групової роботи, в основі якої — соціальна активність її членів.
6.	Соціальна робота в громаді	6	Метод, в основі якого знаходиться аналіз життєвого рівня громади з метою розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня надання соціальних послуг та активізації членів громади.

Коротка відповідь

Тест. Визначте автора першої магістерської дисертації у США.

1. М. Річмонд.
2. Дж. Тартр.
3. В. Робінсон.
4. М. Росс.

Правильна відповідь 1.

Тест. Визначте термін за змістом діяльності:

Термін	Зміст діяльності
Громадська організація	об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.
Благодійництво	добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги
Спонсорство	добровільна безприбуткова участь фізичних та юридичних осіб у матеріальній підтримці благодійної діяльності з метою популяризації винятково свого імені (назви), торгової марки
Меценатство	добровільна безкорислива діяльність фізичних осіб у матеріальній, фінансовій та іншій підтримці набувачів благодійної допомоги

Визначення пропущених слів

Тест. Визначте поняття «клієнт організації соціальної сфери».

Особа, яка перебуває у _____, потребує сторонньої допомоги та отримує соціальні послуги.

Правильна відповідь СЖО.

Викладач після вивчення модулю чи окремої теми може дати студентам завдання самим скласти тести з метою закріплення вивченого матеріалу і розвитку вміння формулювати запитання. Правильно сформульовані запитання і перелік відповідей на них може продемонструвати знання теми, вміння студента орієнтуватись в початковій дисципліні і логіці контролю знань.

Тестування має свої переваги і недоліки. Переваги виявляються в економії часу на перевірку та оцінювання знань, є більш достовірною формою оцінювання знань, виявляють рівень запам'ятовування пройденого матеріалу, професійної інтуїції, логічного мислення, винахідливості тощо. Однак тестування не дає змоги виявити повною мірою творчий потенціал студентів, здатність до аналітичного мислення, систематизації наукового матеріалу, виокремлення основної та другорядної інформації та інш. Тому для підсумкового контролю використовуються

різні форми творчої роботи, яка спрямована на виявлення дослідницьких умінь студентів, умінь вирішувати професійно значимі задачі і ситуації, алгоритмізувати технологічні процеси, складати соціальні програми та проекти. Така робота виявляє різні прояви творчої активності студентів, стимулює їхню навчально-пізнавальну діяльність, активізує мислення.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: 3-тє вид., виправлене. Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2015. — 304 с.
2. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. для студ., магістрів, асп. і викл. вищ. навч. закл. / [Гончаренко С.У., Олійник П.М., Федорченко В.К. та інш.] Гончаренко (ред.), П.М. Олійник (ред.). — К. : Вища школа, 2003. — 324 с.
3. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: методика викладання: навч.-метод. посіб. — К.: Університет «Україна», 2011. — 340 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. 2-ге видання — К.: «Академвидав», 2014. — 456 с. (Альма-матер).

Навчальне видання

**Базиленко Анастасія Костянтинівна,
Іванова Ірина Борисівна,
Кириленко Валентина Граціянівна,
Кондукоцова Неля Валеріївна**

**РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТАМ
ЩОДО АКТИВНОГО НАВЧАННЯ
В УМОВАХ ОНЛАЙН-ОСВІТИ**

Навчально-методичний посібник

Комп'ютерне верстання — *Думанецька С.С.*
Дизайн обкладинки — *Бабинець Н.А.*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 4,9.

Наклад 300 прим. Зам. № ...

*Видавець і виготовлювач: Університет «Україна»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел./факс (044) 424-40-69, 424-56-26
E-mail: ukraina.vdk@email.ua*

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 405 від 06.04.01.